

**FINANSE i PRAWO
FINANSOWE**

**JOURNAL of FINANCE
and FINANCIAL LAW**

ISSN 2391-6478

vol. 1(21)

MARZEC/MARCH 2019

K W A R T A L N I K

Redaktor Naczelny

Iwona Dorota Czechowska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Zastępca Redaktora Naczelnego

Dagmara Hajdys
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Rada Naukowa

Femi Ayoola
Uniwersytet Ibadan

Teresa Famulska
Uniwersytet Ekonomiczny Katowice

Stanisław Flejterski
Uniwersytet Szczeciński

Jerzy Gajdka
Uniwersytet Łódzki

Grzegorz Gołębiowski
Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie

Stanisław Kasiewicz
Szkoła Główna Handlowa

Elena Manas
Uniwersytet Alcalá de Henares

Witold Orłowski
Uniwersytet Łódzki

Ramona Rupeika-Apoga
Uniwersytet Lotwy

Wolfgang Scherf
Universität im Justusa Liebiga w Giessen

Fátima Teresa Sol Murta
Uniwersytet Coimbra

Redaktor Tematyczny: Finanse

Monika Marcinkowska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Redaktor Tematyczny: Prawo Finansowe

Henryk Dzwonkowski
Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Finansowego

Redaktor Języka Polskiego

Barbara Bogobębska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Katedra Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej

Redaktor Języka Angielskiego

Mark Hrabí
Government Policy Advisor, Department for Transport, Great Britain

Przemysław Krakowian
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Instytut Anglistyki

Redaktor Statystyczny

Wojciech Zatoń
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Redaktor ds. Organizacyjno-Prawnych

Aneta Tylman
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Agnieszka Czajkowska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Stala współpraca

Zagadnienia makroekonomiczne

Andrzej Bogus, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Dagmara Hajdys, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Iwa Kuchciak, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Magdalena Ślebocka, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Aneta Tylman, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Tomasz Uryszek, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Radosław Witczak, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Wojciech Zatoń, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Artur Żimny, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Studenckie Koło Naukowe Analiz i Prognozowania Gospodarczego 4Future
– Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny

Sekretarz Redakcji

Magdalena Ślebocka
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Joanna Stawska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Sekretariat Redakcji

Magdalena Starosta
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Skład i łamanie

Monika Wolska-Bryl
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny

SPIS TREŚCI

Od Redakcji	7
Przemysław Buzalek – Funkcjonowanie modelu sprzedażowego <i>equity release</i> w Polsce	11
Katarzyna Chojecka – Prawa strony postępowania w sprawie przymusowej restrukturyzacji banku (<i>resolution</i>)	27
Jakub Milczarek – Środki pomocowe UE w finansowaniu gospodarstw rolnych – studium przypadku	39
Tomasz Saganowski – Badanie świadomości studentów Uniwersytetu Łódzkiego w zakresie przestępstw karuzelowych w podatku od towarów i usług	55
Dodatek kwartalny	65
Lena Grzesiak – John Forbes Nash Jr. – laureat Nagrody Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie ekonomii w 1994 roku	67
Artur Zimny – Koniunktura giełdowa	69
Jagoda Lasek, Joanna Konopacka, Piotr Kosowski – Sytuacja gospodarcza w Polsce po IV kwartale 2018 r.	71
Dagmara Hajdys – Partnerstwo publiczno-prywatne w polskich dokumentach strategicznych – Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju	75
Radosław Witczak – Zmiany w świecie podatków w zakresie cen transferowych	77

Od Redakcji

Przekazujemy Państwu kolejny numer kwartalnika, „Journal of Finance and Financial Law. Finanse i Prawo Finansowe”. Jest to pierwszy numer w 2019 roku, natomiast dwudziesty pierwszy numer, licząc od początku wydania, czyli 2014 r. To oznacza, że czasopismo funkcjonuje na rynku wydawniczym już szósty rok. W najnowszym wydaniu, zgodnie ze zadeklarowanym profilem przedstawiono problematykę z dziedziny finansów i prawa, w ujęciu teoretycznym i empirycznym. Jeżeli chodzi o zamierzenia Redakcji to naszą ambicją jest umieszczenie czasopisma w renomowanych bazach naukowych, w ciągu najbliższych lat, co spowoduje poszerzenie grupy czytelników i większą rozpoznawalność Autorów.

W niniejszym numerze kwartalnika znajdują Państwo cztery ciekawe artykuły. Ich Autorzy dokonują przeglądu ważnych, budzących dyskusję zagadnień, dotyczących procesów finansowych, zachodzących w sektorze bankowym, ubezpieczeniowym, istotnych dla funkcjonowania gospodarstw rolnych, przedsiębiorstw i budżetu państwa.

Dwudzieste pierwsze wydanie czasopisma otwiera artykuł poświęcony tematowi, którym jest charakterystyka modelu sprzedażowego *equity release* i przedstawienie go w porównaniu do odwróconego kredytu hipotecznego. Zainteresowanie tym kwestiami, zwłaszcza w perspektywie wad i zalet, wzrasta w obliczu procesów demograficznych w postaci starzenia się społeczeństwa, obniżania stopy zastąpienia w przypadku nabywania praw emerytalnych i występującej w związku z tym intensyfikacji potrzeby zabezpieczenia na starość. Z tego powodu warto polecić artykuł Przemysława Buzałka pt. *Funkcjonowanie modelu sprzedażowego equity release w Polsce*. Autor analizuje zasady hipotecznych świadczeń dożywotnich i poszukuje odpowiedzi na pytanie, czy obowiązujące rozwiązania prawne zabezpieczają interesy seniorów. Zwraca uwagę, że na tym rynku występuje szereg naruszeń interesów klientów, wynikających z braku ich wiedzy i kapitału potrzebnych do oceny ryzyka. Podkreśla również potrzebę podjęcia działań o charakterze regulacyjnym, edukacyjnym, uzupełnianych przez oferowanie profesjonalnego doradztwa i zapewnienie rzetelnych

informacji. Problematyka poruszona w tekście może inspirować do dalszych, pogłębionych badań.

Kryzys na rynkach finansowych obecny w różnych krajach przebiegał w różnym tempie i miał różną skalę. Jego skutki poddały w wątpliwość skuteczność polityki pieniężnej, fiskalnej, a także skuteczność nadzoru mikroostrożnościowego. Pojawiły się mechanizmy, których celem jest usprawnienie restrukturyzacji lub likwidacji podmiotów zagrożonych upadłością. W ramach tych mechanizmów dąży się do maksymalizacji bilansu aktywów zagrożonego podmiotu w taki sposób, aby w jak najmniejszym stopniu angażować środki publiczne. Tego typu rozwiązania zostały wprowadzone w Polsce. Dlatego warto polecić artykuł Katarzyny Chojeckiej pt. *Prawa strony postępowania w sprawie przymusowej restrukturyzacji banku (resolution)*. Autorka tego opracowania zwraca uwagę na restrykcyjny charakter przepisów *resolution*, odwołując się do przepisów Konstytucji RP. Opracowanie i wnioski zawarte w niniejszym tekście zasługują na uwagę.

Przedmiotem teoretycznych i praktycznych wyzwań, a także dużego zainteresowania i intensywnych badań naukowych, są źródła finansowania rolnictwa. Dlatego każdą, kolejną próbę zweryfikowania wykorzystania jednego z ważnych źródeł finansowania gospodarstw rolnych za pomocą środków pomocowych Unii Europejskiej należy uznać za wartościową. Jedną z takich prób podejmuje Jakub Milczarek w opracowaniu pt. *Środki pomocowe UE w finansowaniu gospodarstw rolnych, studium przypadku*. Autor na podstawie przykładu badanego gospodarstwa rolnego, średniej wielkości, analizuje wykorzystanie środków pomocy UE, podkreślając pozytywne skutki tego finansowania w postaci wpływu na rozwój beneficjenta, modernizację gospodarstwa, oszczędność czasu pracy i kosztów utrzymania.

O poznawczym i praktycznym znaczeniu badania świadomości finansowej stanowiącej duże wyzwanie, biorąc pod uwagę racjonalność podejmowanych decyzji przez klientów rynków finansowych i negatywne skutki działalności gospodarczej w postaci przestępczego mechanizmu polegającego na wyłudzeniu nienależnego zwrotu towarów, świadczą wyniki badań przedstawione w artykule Tomasza Saganowskiego. W tekście tego Autora pt. *Badanie świadomości studentów Uniwersytetu Łódzkiego w zakresie przestępstw karuzelowych w podatku od towarów i usług*, w ramach wniosków wskazano, że studenci kierunków ekonomicznych i prawniczych nie mają świadomości problemu nadużyć podatkowych w formie karuzeli podatkowej związanej z podatkiem od towarów i usług. Autor opracowania niski stan świadomości tłumaczy brakiem występowania powyższej problematyki w akademickich programach zajęć dla powyższej grupy studentów.

Polecając Naszym Czytelnikom teksty artykułów zawarte w niniejszym numerze czasopisma zachęcamy również do przeglądu informacji o ważnych wydarzeniach na rynku finansowym, mających miejsce w pierwszym kwartale 2019 roku. Charakterystyczną cechą rozwoju nowoczesnych systemów gospodarczych jest rozwój rynków finansowych, sektora przedsiębiorstw, czy sektora finansów publicznych. Te zagadnienia zostały przedstawione przez Autorów stale współpracujących z Redakcją w postaci dodatków o: *Koniunkturze giełdowej*, *Partnerstwie Publiczno-Prawnym w kontekście dokumentów strategicznych powiązanych ze strategią na rzecz odpowiedzialnego rozwoju*, *Sytuacji gospodarczej*, a także *Zmianach podatkowych dotyczących cen transferowych*. Ww. dodatki uzupełnia cykliczna pozycja poświęcona ekonomistom, którzy uzyskali nagrodę Nobla. Jej Autorka prezentuje sylwetkę Johna Forbes Nash'a Jr. Noblista Nash dokonał dwóch przełomowych odkryć, występujących pod nazwą „równowaga Nasha” (ang. *Nash Equilibrium*) oraz „rozwiązania przetargowe Nasha” (ang. *Nash Bargaining Solution*).

* * *

Polecając lekturę czasopisma „Finanse i Prawo Finansowe”, zachęcamy do współpracy potencjalnych Autorów. Przy okazji uprzejmie informujemy, że dotarła do nas informacja, o tym iż Nasz Redakcyjny Kolega dr Wojciech Zatoń pomyślnie ukończył starania o certyfikację zawodu doradcy inwestycyjnego. Gratulujemy sukcesu i życzymy wielu, kolejnych przedsięwzięć naukowych.

W imieniu Redakcji

Iwona Dorota Czechowska

FUNKCJONOWANIE MODELU SPRZEDAŻOWEGO *EQUITY RELEASE* W POLSCE

Przemysław Buzątek

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki

Streszczenie

Artykuł traktuje o funkcjonowaniu modelu sprzedażowego *equity release* w Polsce. Wskazane są w nim podstawowe różnice między odwróconym kredytem hipotecznym a świadczeniami dożywotnimi, scharakteryzowane są umowy, w ramach których zawierane są świadczenia dożywotnie, opisana jest sytuacja na rynku w latach 2010–2017, a także zidentyfikowane są podstawowe problemy wynikające z braku odrębnych regulacji prawnych.

Słowa kluczowe: świadczenia dożywotnie, renta dożywotnia, umowa dożywocia, odwrócony kredyt hipoteczny, fundusze hipoteczne.

JEL Class: J14.

WPROWADZENIE

Odpowiedzią na postępujący proces starzenia się ludności, stopniowe osłabianie więzi rodzinnych i niekorzystną sytuację ekonomiczną osób starszych po przejściu na emeryturę może rozwój usług *equity release*. Wyróżnia się dwa modele tego produktu finansowego – kredytowy i sprzedażowy. W pierwszym przypadku mówimy o odwróconym kredycie hipotecznym, a w drugim – o świadczeniach dożywotnich. W niniejszej publikacji przybliżone zostanie funkcjonowanie modelu sprzedażowego *equity release* w Polsce. Autor dostrzegł potrzebę zagłębienia się w tę tematykę z uwagi na to, że polski rynek *equity release* w modelu sprzedażowym funkcjonuje obecnie bez odrębnych regulacji i dochodzą z niego niepokojące sygnały o nadużyciach.

Celem artykułu jest przedstawienie funkcjonowania modelu sprzedażowego *equity release* w Polsce. Autor sprawdza m.in. na jakich zasadach oferowane są przez fundusze hipoteczne świadczenia dożywotnie i poszukuje odpowiedzi czy obowiązujące rozwiązania prawne zabezpieczają interesy seniorów w odpowiedni sposób.

1. ŚWIADCZENIA DOŻYWOTNIE A ODWRÓCONY KREDYT HIPOTECZNY

Model sprzedażowy *equity release* to proces, w którym właściciel nieruchomości przenosi na świadczeniodawcę prawo własności do całości bądź części nieruchomości w zamian za wypłatę świadczeń pieniężnych (zwykle realizowanych dożywotnio) oraz możliwość zamieszkiwania w tej nieruchomości do śmierci. Oznacza to, że beneficjent już w momencie zawarcia umowy przenosi na świadczeniodawcę własność nieruchomości (ewentualnie prawo użytkowania wieczystego lub spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu bądź domu w spółdzielni mieszkaniowej). Z uwagi na brak odrębnych uregulowań prawnych rozwiązania wykorzystywane w modelu sprzedażowym aktualnie bazują na przepisach kodeksu cywilnego, które pozwalają, aby stroną zobowiązaną do udzielania świadczeń dożywotnich była nie tylko osoba fizyczna, ale również osoba prawna. Fakt ten wykorzystują instytucje, zwane funduszami hipotecznymi, oferujące świadczenia dożywotnie na warunkach komercyjnych. Co warto podkreślić, mimo używania nazwy „fundusz hipoteczny”, podmioty te nie podlegają ustawie o funduszach inwestycyjnych i nie są rejestrowane w rejestrze funduszy. Ponadto, nie podlegają kontroli Komisji Nadzoru Finansowego i nie mają obowiązku ujawniać publicznie swoich wyników finansowych (wyjątkiem jest Fundusz Hipoteczny DOM S.A., którego akcje znajdują się w obrocie publicznym) [Willmann 2016:156–157; Lewicka 2015: 99–101].

Tabela 1. Podstawowe różnice między odwróconym kredytem hipotecznym a świadczeniem dożywotnim

Cecha	Odwrócony kredyt hipoteczny	Świadczenie dożywotnie
Prawo do nieruchomości	Przechodzi na bank po śmierci właściciela, spadkobiercy mają prawo do spłaty tego kredytu do 12 miesięcy po śmierci właściciela i odzyskania nieruchomości	Przechodzi na fundusz hipoteczny w momencie podpisania umowy, osoba starsza może mieszkać do śmierci, spadkobiercy nie mają prawa do nieruchomości
Podmiot oferujący	Banki i instytucje kredytowe	Spółki prywatne – fundusze hipoteczne
Forma wypłaty środków	Rata jednorazowa lub okresowa, umowa na czas określony	Renta wypłacana cyklicznie, dożywotnio
Wiek beneficjenta	Bez ograniczeń	Minimum 60–65 lat
Utrzymanie nieruchomości	Po stronie kredytobiorcy	Po stronie świadczeniodawcy, ale istnieje możliwość przeniesienia na klienta
Splata zadłużenia	Po śmierci kredytobiorcy, możliwa wcześniejsza spłata kredytu	Nie występuje
Wycena nieruchomości objętej umową	Przez niezależnego rzeczoznawcę	Przez spółkę
Możliwość rezygnacji z usługi bez dodatkowych kosztów	30 dni od podpisania umowy	Brak
Sprzedanie nieruchomości z beneficjentem	Nie ma takiej możliwości	Możliwe
Wypłata niewykorzystanej kwoty spadkobiercom	Gwarantowana ustawą	Nie ma takiej możliwości
Zmiana wartości nieruchomości	Wzrost jest zyskiem dla kredytobiorcy lub jego spadkobierców, strata jest wpisana w ryzyko kredytodawcy	Korzyści i straty po stronie świadczeniodawcy
Bezpieczeństwo	Produkt regulowany ustawą – ma być stworzony specjalny Fundusz Gwarancyjny, nadzorowany przez Komisję Nadzoru Finansowego	Produkt regulowany kodeksem cywilnym, w razie bankructwa dochodzenie praw na drodze sądowej

Źródło: opracowanie na podstawie Marciniuk [2014: 257]; www8 [dostęp 28.12.2018].

Mimo że model kredytowy *equity release* w gruncie rzeczy polega na tym samym, co model sprzedażowy *equity release*, tj. przekształceniu kapitału zgromadzonego w nieruchomości w płynne środki finansowe [Kowalczyk-Rólczyńska 2017: 67], to istnieje wiele różnic pomiędzy funkcjonowaniem tych produktów finansowych. Wykaz podstawowych różnic pomiędzy odwróconym kredytem hipotecznym i świadczeniami dożywotnimi oferowanymi przez instytucje finansowe przedstawia Tabela 1.

Powyższe informacje dotyczące świadczeń dożywotnich mają charakter poglądowy. Ostateczne warunki zależą od konkretnej umowy, czyli ustaleń między klientem a instytucją oferującą dany produkt. Przykładowo – wypłata środków może być nieregularna, a niewykorzystana kwota wypłacona spadkobiercom, wbrew temu co jest napisane w tab. 1.

2. CHARAKTERYSTYKA UMÓW ŚWIADCZEŃ DOŻYWOTNICH

W obecnym stanie prawnym na rynku polskim przedsiębiorcy oferujący świadczenia dożywotnie mogą stosować różnorodne rozwiązania, posługując się przepisami dotyczącymi [Raport z kontroli przedsiębiorców zawierających umowy świadczeń dożywotnich, 2013: 26]:

- umowy dożywocia,
- umowy renty,
- umowy ubezpieczenia,
- umowy pożyczki.

Podstawę prawną umowy dożywocia stanowi art. 908 § 1 k.c., w myśl którego „jeżeli w zamian za przeniesienie własności nieruchomości nabywca zobowiązał się zapewnić zbywcy dożywotnie utrzymanie (umowa o dożywocie), powinien on, w braku odmiennej umowy, przyjąć zbywcę jako domownika, dostarczać mu wyżywienia, ubrania, mieszkania, światła i opału, zapewnić mu odpowiednią pomoc i pielęgnowanie w chorobie oraz sprawić mu własnym kosztem pogrzeb odpowiadający zwyczajom miejscowym” [Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – *Kodeks cywilny*, Dz.U. 2018, poz. 1025 ze zm., art. 908 § 1]. Definicja ta oznacza, że w zamian za przeniesienie własności nieruchomości zbywca określa czynności, które ma wykonywać na jego rzecz nabywca. Zwykle czynności te mają charakter osobisty i dotyczą zapewnienia kompleksowej opieki osobie starszej. Z tego względu stosowanie tej konstrukcji jest przewidziane w głównej mierze do regulowania stosunków rodzinnych [Durlak i Ciesek 2013: 290]. Niemniej jednak, umowa dożywocia znalazła także zastosowanie komercyjne. Jeżeli stroną umowy jest instytucja oferująca świadczenie dożywotnie, to przez „dożywotnie utrzymanie” najczęściej rozumie się zapewnienie beneficjentowi okresowych wypłat środków pieniężnych przy zachowa-

niu możliwości zamieszkiwania lokalu [Lewicka 2015: 101–102]. W oparciu o te przepisy, umowy z seniorami zawierają m.in. Fundusz Hipoteczny DOM S.A., Fundusz Senior Sp. z o.o. i Fundusz Hipoteczny Omnes Sp. z o.o. Ostatni z wymienionych podmiotów proponuje seniorom następujące świadczenia w ramach umowy dożywocia [www5, dostęp 29.12.2018]:

- świadczenia pieniężne (np. na jego rzecz, na rzecz spadkobierców lub wierzycieli),
- świadczenia związane z mieszkaniem (np. przejęcie opłat za czynsz, prąd, media),
- świadczenia dotyczące opieki medycznej i zdrowia (np. zapewnienie ubezpieczenia zdrowotnego, prywatnej opieki pielęgniarskiej, opieki rehabilitacyjnej),
- świadczenia związane z potrzebami życia codziennego (szeroko pojęta pomoc osobistego asystenta przez kilka godzin w tygodniu),
- świadczenia pozostałe (np. zapewnienie kursu obsługi komputera, pomoc w przypadku awarii sprzętu elektronicznego, sprawienie pochówku).

Z kolei umowę renty określono w art. 903 k.c., który stanowi, że „przez umowę renty jedna ze stron zobowiązuje się względem drugiej do określonych świadczeń okresowych w pieniądzu lub w rzeczach oznaczonych tylko co do gatunku” [Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. 2018, poz. 1025 ze zm., art. 903]. Jeżeli zapis ten wykorzystywany jest w przypadku komercyjnego oferowania świadczeń dożywotnich, to przez „określone świadczenia” zwykle rozumie się okresowe wypłaty pieniężne na rzecz beneficjenta oraz prawo zamieszkiwania przez niego nieruchomości. Renta może być ustanowiona za wynagrodzeniem bądź bez wynagrodzenia. Z uwagi na konieczność przeniesienia własności nieruchomości na przedsiębiorcę, zawierana umowa ma charakter renty za wynagrodzeniem, do której stosuje się przepisy o sprzedaży [Lewicka 2015: 102]. W oparciu o umowę renty świadczenia dożywotnie oferują m.in. Fundusz Hipoteczny DOM S.A. i Fundusz Hipoteczny Familia S.A.

W przypadku umowy ubezpieczenia podstawę prawną stanowi art. 805 § 1 k.c., zgodnie z którym „przez umowę ubezpieczenia ubezpieczyciel zobowiązuje się, w zakresie działalności swego przedsiębiorstwa, spełnić określone świadczenie w razie zajścia przewidzianego w umowie wypadku, a ubezpieczający zobowiązuje się zapłacić składkę” [Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. 2018, poz. 1025 ze zm., art. 805, § 1]. Taką konstrukcję prawną stosowało Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie Europa. Od października 2013 r. produkt został jednak wycofany z oferty ubezpieczyciela, co było podyktowane tym, że prowadzone było przez Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK) postępowanie administracyjne w sprawie stosowania przez Towarzystwo praktyk, które miały naruszać zbiorowe interesy konsumentów. W produkcie oferowanym przez ten podmiot odpowiednikiem składki, którą

zobowiązany był uiszczać ubezpieczający, była wartość lokalu, którego własność została przeniesiona na przedsiębiorstwo. Żeby klient nie stracił prawa do jego zamieszkiwania, ustanawiano służebność osobistą mieszkania (służebność osobista mieszkania polega na obciążeniu nieruchomości prawem na rzecz konkretnej osoby fizycznej, jest niezbywalna, wygasa najpóźniej ze śmiercią uprawnionego [Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. 2018, poz. 1025 ze zm., art. 296, 299, 300]). W zamian ubezpieczyciel zobowiązywał się do wypłaty comiesięcznej renty na rzecz beneficjenta, a w razie jego śmierci – do dalszych wypłat na rzecz uposażonych (w przypadku, gdy śmierć nastąpiła wcześniej niż okres, jaki wskazano w umowie) [Lewicka 2015: 103].

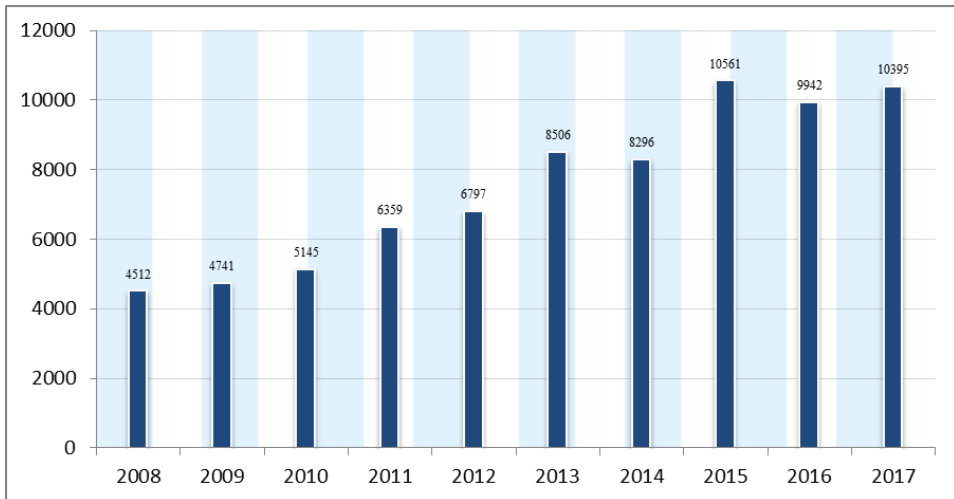
Natomiast świadczenia dożywotnie skonstruowane o umowę pożyczki opierają się na art. 720 § 1 k.c., w myśl którego „przez umowę pożyczki dający pożyczkę zobowiązuje się przenieść na własność biorącego określoną ilość pieniędzy albo rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, a biorący zobowiązuje się zwrócić tę samą ilość pieniędzy albo tę samą ilość rzeczy tego samego gatunku i tej samej jakości” [Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. 2018, poz. 1025 ze zm., art. 720 § 1]. Wobec tego przedsiębiorca pożycza osobie starszej środki pieniężne, które wypłaca w comiesięcznych ratach do dnia śmierci, ustalając hipotekę na posiadanej przez nią nieruchomości. Pożyczka może zostać umorzona w przypadku, gdy senior w testamencie wskaże przedsiębiorcę jako jedyne spadkobiercę. W przypadku tego typu umowy fundusz hipoteczny ma ograniczone możliwości, jeżeli chodzi o wpływ na stan lokalu i jego kontrolę. Przeniesienie własności nieruchomości następuje bowiem dopiero po śmierci konsumenta. Z tego względu rozwiązanie to nie może być traktowane jako model sprzedażowy *equity release* [Lewicka 2015: 103]. Jedynym podmiotem, który oferował świadczenia dożywotnie w oparciu o umowę pożyczki, był Fundusz Senior Sp. z o.o. [Raport z kontroli przedsiębiorców zawierających umowy świadczeń dożywotnich, 2013: 37].

W powyższych rozważaniach zostały wymienione cztery podmioty oferujące aktualnie świadczenia dożywotnie, tj. Fundusz Hipoteczny DOM S.A., Fundusz Hipoteczny Familia S.A., Fundusz Senior Sp. z o.o., Fundusz Hipoteczny Omnes Sp. z o.o. Lista ta nie wyczerpuje wszystkich przedsiębiorców oferujących świadczenia dożywotnie w oparciu o model sprzedażowy *equity release*. Niemniej jednak, są to jedyne podmioty z branży, których propozycje ofertowe można szybko i bezproblemowo znaleźć za pośrednictwem Internetu.

3. RYNEK ŚWIADCZEŃ DOŻYWOTNICH W POLSCE

Z danych Ministerstwa Sprawiedliwości wynika, że w latach 1991–2017 zawarto w Polsce 132 246 umów o dożywocie dotyczących nieruchomości. Umowy tego typu zyskują na popularności, czego potwierdzeniem jest fakt, że w 2008 r.

podpisano ich 4 512, a w 2017 r. – 10 395 [Akty Notarialne w latach 1991–2017, dostęp 08.01.2019]. Informacje na temat liczby zawieranych umów o dożywocie w poszczególnych latach zawiera wykres 1.

Wykres 1. Liczba podpisywanych umów dożywocia w Polsce w latach 2008–2017

Źródło: opracowanie na podstawie: Akty Notarialne w latach 1991–2017 [dostęp 08.01.2019].

W jednym z raportów o odwróconej hipotece w Polsce widnieje informacja, że ok. 99% z tych umów zawierana jest przez niewyspecjalizowane firmy i osoby fizyczne (krewnych, sąsiadów, znajomych, a nawet osoby obce) [Raport o hipotece odwróconej w Polsce..., 2018: 21]. Ten stan rzeczy może budzić pewne obawy, ponieważ podmioty te nie posiadają wiedzy i kapitału do prawidłowej wyceny, oceny ryzyka czy zagwarantowania spełnienia świadczeń w zawartych umowach [www3, dostęp 08.01.2019]. O skali problemu świadczy fakt, że w samym roku 2017 sądy unieważniły co piątą umowę dożywocia – czyli ok. 2000 [Raport o hipotece odwróconej w Polsce..., 2018: 3]. Kwestia nadużyć, zarówno na profesjonalnym i nieprofesjonalnym rynku hipoteki odwróconej w Polsce, zostanie szerzej opisana w kolejnym rozdziale artykułu.

Zaopatrzone w odpowiedni kapitał, posiadające odpowiednią wiedzę, doświadczenie i od wielu lat regularnie wypłacające świadczenia polskim seniorom, są fundusze hipoteczne zrzeszone w Konferencji Przedsiębiorstw Finansowych (KPF). Podmioty te przestrzegają Zasad Dobrych Praktyk i poddają się corocznemu audytowi w tym zakresie [www3, dostęp 08.01.2019]. Należą do nich Fundusz Hipoteczny DOM S.A., istniejący od 2008 r. i Fundusz Hipoteczny Familia S.A., funkcjonujący od 2010 r.

Charakteryzując produkty oferowane przez wyżej wymienione podmioty (tj. renty dożywotnie), warto wziąć pod uwagę następujące aspekty [Przewodnik po rencie dożywotniej, 2018: dostęp 10.01.2019; www7: dostęp 10.01.2019; www6: dostęp 10.01.2019]:

1. Rodzaj umowy. Zarówno Fundusz Hipoteczny Dom i Fundusz Hipoteczny Familia wypłacają świadczenia renty dożywotniej w oparciu o umowę renty (art. 903–907 k.c.). Dodatkowo Fundusz Hipoteczny DOM zawiera z klientami umowy o dożywocie (art. 908–916 k.c.).

2. Wiek świadczeniobiorcy. Fundusz Hipoteczny DOM kieruje swoją ofertę do osób, które ukończyły 60 lat i są właścicielami nieruchomości (domu lub mieszkania), podczas gdy z oferty Funduszu Hipotecznego Familia mogą skorzystać osoby, które ukończyły 65. rok życia.

3. Terminy wypłat świadczenia. Fundusz Hipoteczny Dom i Fundusz Hipoteczny Familia wypłacają rentę dożywotnią co miesiąc, bez względu na to czy wartość wypłaconego świadczenia przekroczy wartość nieruchomości. Istnieje możliwość wypłaty jednorazowego świadczenia.

4. Wysokość renty dożywotniej. Wypłacana wysokość renty dożywotniej w Funduszu Hipotecznym Dom i Funduszu Hipotecznym Familia zależy w głównej mierze od wieku, płci oraz wartości nieruchomości. Kalkulacje są oparte m.in. o tablice dalszego trwania życia publikowane przez Główny Urząd Statystyczny, a wyceną wartości lokalu zajmuje się niezależny, licencjonowany rzeczoznawca majątkowy. Fundusz Hipoteczny DOM waloryzuje świadczenie co kwartał o wskaźnik zmian ceny towarów i usług, natomiast Fundusz Hipoteczny Familia waloryzacji dokonuje raz w roku w oparciu o podobny wskaźnik dla gospodarstw domowych emerytów i rencistów.

5. Zabezpieczenia roszczeń klientów. Fundusz Hipoteczny DOM i Fundusz Hipoteczny Familia dokonują wpisu w księdze wieczystej o dożywotnim prawie użytkowania nieruchomości przez klienta, ustanawiają na rzecz klienta hipotekę umowną do kwoty odpowiadającej wartości nieruchomości (dzięki której możliwe jest odzyskanie należnej renty bądź prawa własności do mieszkania w razie, gdyby spółka nie wywiązywała się z warunków umowy lub nastąpiła jej upadłość), składają oświadczenie o poddaniu się egzekucji w trybie art. 777 Kodeksu postępowania cywilnego (który zapewnia błyskawiczną egzekucję u komornika należności w sytuacji zalegania przez spółkę z wypłatą nawet jednomiesięcznej renty).

6. Strona ponosząca koszty. Fundusz Hipoteczny DOM i Fundusz Hipoteczny Familia pokrywają wszystkie koszty zawarcia umowy, takie jak wycena nieruchomości, notariusz. Ponadto, spółki te opłacają podatek od nieruchomości, wnoszą opłaty z tytułu użytkowania wieczystego oraz ubezpieczenia nieruchomości od ognia, powodzi i innych zdarzeń losowych. Czynnosc obciąża pobierającego świadczenie, ale oba fundusze hipoteczne potrącają odpowiednie kwoty

z wypłacanej renty i przekazują je bezpośrednio do zarządcy. Senior musi we własnym zakresie dokonywać drobnych napraw wynikających ze zwykłego korzystania z lokalu, a także regulować opłaty związane z dostarczaniem mediów i usługami.

7. Najem nieruchomości. Po uzyskaniu zgody od spółki (Funduszu Hipotecznego DOM, Funduszu Hipotecznego Familia) klient może wynajmować mieszkanie i pobierać z tego tytułu korzyści finansowe.

8. Dodatkowe korzyści. Fundusz Hipoteczny DOM zapewnia klientom uczestnictwo w Klubie Seniora DOM, dostęp do Srebrnej Linii (serwis awaryjny, serwis informacyjny, porady prawne), darmową prenumeratę czasopisma „Życie Seniora”. Fundusz Hipoteczny Familia zapewnia klientom bezpłatny pakiet opiekuńczy Assistance oraz pakiet porad prawnych.

9. Procedura zawierania umowy. W Funduszu Hipotecznym DOM i Funduszu Hipotecznym Familia wygląda ona podobnie i obejmuje następujące etapy: spotkanie z doradcą, przedstawienie oferty i warunków umowy, prognoza renty dożywotniej, wycena nieruchomości przez rzeczoznawcę, przekazanie klientowi raportu i operatu szacunkowego, zawarcie umowy renty dożywotniej w formie aktu notarialnego.

Sytuację na polskim rynku świadczeń dożywotnich oferowanych w latach 2010–2017 przez fundusze hipoteczne zrzeszone w KPF przedstawia Tabela 2.

Do 2014 roku można było obserwować dynamiczny wzrost aktywnych umów – z 13 na koniec roku 2010 do 302 w roku 2014. Największy, bezwzględny wzrost odnotowano w roku 2012, na koniec którego liczba umów była wyższa o 103 szt. w stosunku do końca roku 2011. Od roku 2014 nastąpiła stagnacja i nieznaczny spadek do 294 aktywnych umów na koniec roku 2016 i 2017.

Średni wiek klientów, czyli uśredniona liczba lat na moment podpisywania umowy, oscylował w analizowanym okresie w przedziale pomiędzy około 75 a 79 lat. Początkowo zauważalny był spadek średniego wieku klientów, z 76,7 lat w roku 2010 do 74,9 w roku 2013. W kolejnych latach odnotowano spory wzrost, do poziomu 79,4 lat w roku 2016. Na koniec roku 2017 średni wiek klientów nieco się obniżył do 78,9 lat.

Od 2011 roku średni metraż mieszkania na koniec kolejnych lat systematycznie rośnie. W 2011 roku było to 42,3 m², podczas gdy dla roku 2017 – 49,1 m². Największy przyrost względem poprzedniego roku odnotowano w roku 2012 – średni metraż wyniósł wówczas 46,3 m² (tj. o 4 m² więcej niż w 2011).

Średnia wartość jednej zarządzanej nieruchomości do końca 2014 roku znajdowała się w trendzie spadkowym, od 321,5 tys. PLN w 2010 roku do 237,1 tys. PLN w roku 2014. Po tym okresie zauważa się wzrost tej wartości, do poziomu 255,1 tys. PLN na koniec roku 2017.

Tabela 2. Sytuacja na polskim rynku świadczeń dożywotnych oferowanych w latach 2010–2017 przez fundusze hipoteczne zrzeszone w KPF

Lata	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Liczba aktywnych umów (w szt.)	13	96	199	278	302	303	294	294
Średni wiek klienta (w latach)	76,7	75,1	75,5	74,9	78,5	79,0	79,4	78,9
Średni metraż mieszkania (w m ²)	43,3	42,3	46,3	47,1	47,3	47,7	48,4	49,1
Średnia wartość jednej nieruchomości (w tys. PLN)	321,5	251,3	253,1	243,1	237,1	247,1	254,2	255,1
Wartość zarządzanych nieruchomości (w mln PLN)	4,2	24,1	50,4	67,6	71,6	74,9	74,7	75,0
Łączna wypłacona renta – wartości roczne (w mln PLN)	–	1,14	1,40	2,50	2,96	2,79	2,48	2,59
Łączna wypłacona renta – wartości skumulowane (w mln PLN)	0,11	1,25	2,66	5,15	8,11	10,90	13,39	15,98

Źródło: opracowanie na podstawie: Rynek odwróconej hipoteki w modelu sprzedażowym..., [2018: 7–10].

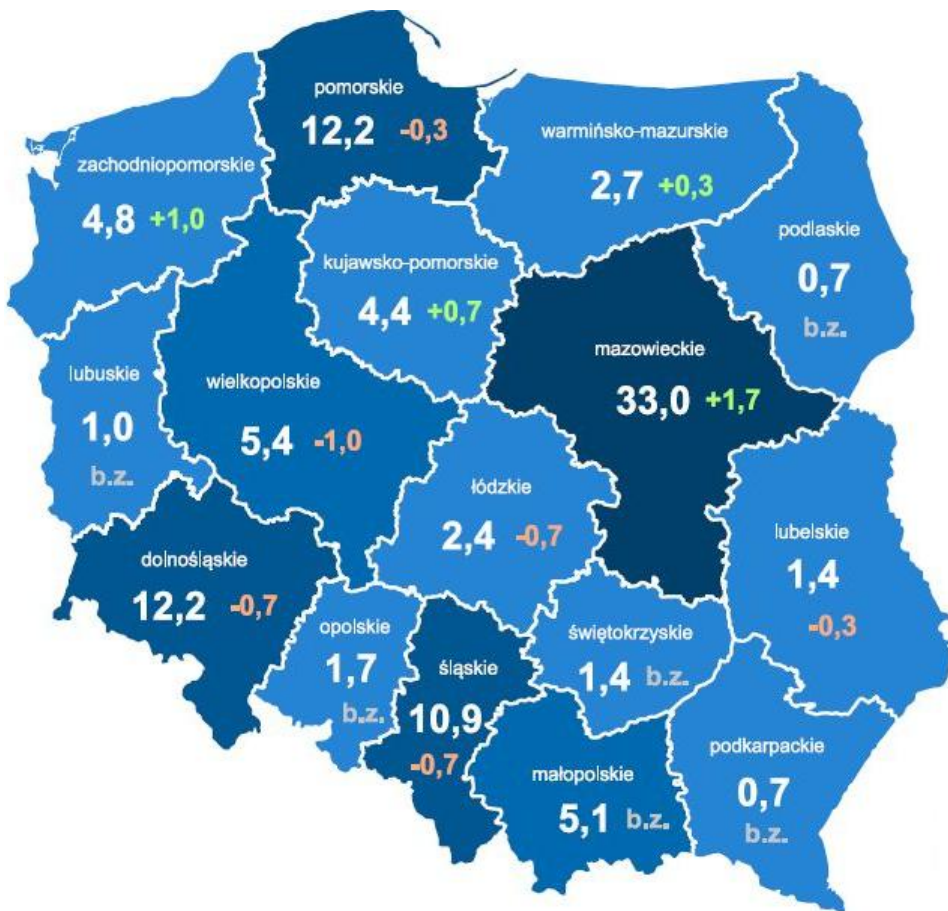
Od roku 2010 do roku 2013 zauważalny był dość dynamiczny wzrost, jeśli chodzi o łączną wartość zarządzanych nieruchomości – z 4,2 mln PLN do 67,6. W następnych dwóch latach wartość ta rosła znacznie wolniej, a od roku 2015 oscyluje na względnie stałym poziomie. Na koniec roku 2017 wartość zarządzanych nieruchomości wyniosła 75 mln PLN.

W latach 2010–2017 fundusze hipoteczne wypłaciły klientom niespełna 16 mln PLN. W roku 2017 wypłacono 2,59 mln PLN, co stanowi wartość wyższą niż w roku 2016 (2,48 mln PLN). Najwięcej wypłacono w roku 2014 – 2,96 mln PLN. Co warto dodać, w latach 2011 i 2012 wartość roczna wypłaconej renty była sporo niższa od tych w kolejnych latach i nie przekroczyła poziomu 1,4 mln PLN.

Najwięcej nieruchomości zarządzanych przez fundusze hipoteczne na koniec roku 2017 znajdowało się w województwie mazowieckim – 33%. Drugimi w kolejności są województwa pomorskie i dolnośląskie, w których na koniec roku 2017 znajdowało się po 12,2% administrowanych nieruchomości, natomiast nieco mniej, 10,9%, położone było w województwie śląskim. W pozostałych województwach odsetek był znacznie niższy i wynosił od 0,7% (województwa podlaskie i podkarpackie) do 5,4% (województwo wielkopolskie). Wzrost

udziału administrowanych umów względem końca 2016 roku odnotowano w województwach mazowieckim, zachodnio-pomorskim, kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim. Największy wzrost zaobserwowano w województwie mazowieckim – o 1,7 p.p. [Rynek odwróconej hipoteki w modelu sprzedażowym..., 2018: 11].

Udział nieruchomości w poszczególnych województwach w łącznej liczbie zarządzanych nieruchomości w 2017 r., oraz zmianę w p.p. względem 2016 r., przedstawia rys. 1.

Rysunek 1. Udział nieruchomości w poszczególnych województwach w łącznej liczbie zarządzanych nieruchomości w 2017 r. oraz zmiana w p.p. względem 2016 r.

Źródło: Rynek odwróconej hipoteki w modelu sprzedażowym..., [2018: 11].

4. NARUSZENIA ZWIĄZANE Z UMOWAMI ŚWIADCZEŃ DOŻYWOTNICH

Komisja Nadzoru Finansowego nie nadzoruje instytucji oferujących usługi *equity release* w modelu sprzedażowym. Nie jest też konieczne zezwolenie KNF na rozpoczęcie działalności. KNF nie jest upoważniona do przeprowadzania inspekcji i wydawania zaleceń takim podmiotom. Ponadto, instytucje oferujące usługi *equity release* w modelu sprzedażowym nie mają narzuconych żadnych wymogów odnośnie wypłacalności, nie są zobligowane do utrzymania jakiegokolwiek płynności finansowej. Aktualnie jedynie Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów może kontrolować np. wzorce umowne i przestrzeganie przed przedsiębiorców przepisów ustaw. Nie robi tego jednak w sposób ciągły, co oznacza, że podejmuje działania dopiero wtedy, gdy do urzędu dochodzą sygnały o jakichś nieprawidłowościach [Dankowska i Fielek 2018: 134–136].

Przykładem działania Prezesa UOKiK jest wystąpienie z powództwem przeciwko Funduszowi Hipotecznemu DOM S.A. za praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów, a dokładnie kwestię reklamy, w której podano, że renta hipoteczna to produkt o charakterze państwowym, podczas gdy w rzeczywistości było to świadczenie o charakterze typowo komercyjnym [Decyzja Prezesa UOKiK, numer decyzji: RWA-12/2012: 1, 8]. Innym przykładem działania Prezesa UOKiK jest to, że w 2013 r. poddał kontroli przedsiębiorców zawierających profesjonalne umowy świadczeń dożywotnich (tj. Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie Europa S.A., Fundusz Hipoteczny Dom S.A., Fundusz Hipoteczny Gwarancja Sp. z o.o., Fundusz Senior Sp. z o.o., Fundusz Hipoteczny Familia S.A., Fundusz Hipoteczny Omnes Sp. z o.o.). Z raportu wynika, że zbadano w sumie 37 wzorców umownych, z czego zakwestionowano 17, stwierdzając 29 nieprawidłowości. Dotyczyły one np.: uzależnienia od decyzji spółki możliwości przyjęcia do mieszkania osób spokrewnionych, ponoszenia przez konsumenta nadmiernych kosztów dotyczących utrzymania nieruchomości oraz nakładania na spadkobierców trudnych do spełnienia obowiązków [Paduszyńska i Zbyszewski 2016: 30]. Zdaniem autorów raportu zakres i charakter tych naruszeń nie przekłada się w sposób bezpośredni na jakość wykonywanych świadczeń, ponieważ losowo ankietowani konsumenci wyrażali zadowolenie z podpisanych umów, oznajmiając, że pieniądze są wypłacane terminowo, a fundusze hipoteczne utrzymują z nimi kontakt i interesują się ich losem [Raport z kontroli przedsiębiorców zawierających umowy świadczeń dożywotnich, 2013: 83–84].

Ewidentne naruszenia związane z umowami świadczeń dożywotnich mają miejsce w głównej mierze na rynku nieprofesjonalnym, tzn. wtedy, gdy świadczeniodawcą jest niewyspecjalizowana firma bądź osoba fizyczna. Na przestrzeni ostatnich lat w mediach pojawił się ogrom informacji o oszustwach wobec osób starszych, od których wyłudzane są mieszkania m.in. pod pretekstem „po-

życzki pod zastaw nieruchomości”, „hipoteki odwróconej” bądź „renty hipotecznej” [Raport o hipotece odwróconej w Polsce..., 2018: 6]. Oto kilka wybranych przykładów nadużyć [Raport o hipotece odwróconej w Polsce..., 2018: 13–14]:

1. Pani Lidia z Sopotu (88 lat). Oszukana przez zaprzyjaźnionego księdza. W akcie notarialnym duchowny zobowiązywał się do opłacania rachunków, zapewnienia niezbędnej opieki, zakupu jedzenia, leków, ubrań i opału. Ze świadczeń się nie wywiązał, a gdy Pani Lidia zwróciła się do niego z pismem o zwrot nieruchomości, lokal przeszedł w ręce brata księdza. Sprawą zajęła się prokuratura.

2. Państwo Listopadzczy (77 lat). Wpadli w długi i żeby ratować swój dobytek przepisali dom wraz z zabudowaniami na siostrzeńca, który zobowiązał się do dożywotniej opieki nad nimi. Po kilku latach krewny przestał ich odwiedzać, a ostatecznie sprzedał nieruchomość. Nowy właściciel, na którego przeszedł obowiązek opieki, zaproponował Państwu Listopadzkim jedynie 526 zł/msc. Sprawa swój finał będzie mieć w Sądzie Najwyższym.

3. Pani Janina z Gdańska. W zamian za 21 tysięcy pożyczki oddała dwupokojowe mieszkanie przy gdańskiej Zaspie, które zamieszkiwała wraz z synami. Ponieważ pożyczki nie zdołała spłacić, mieszkanie przeszło na nowego właściciela, który pod jej nieobecność wymienił zamki w drzwiach.

4. Pani Helena z Opola (96 lat). Przekazała za bezcen swoje mieszkanie w centrum miasta rehabilitantowi, który w zamian miał się nią zajmować. Zamiast tego zaczął ją nękać i nachodzić. Sprawa trafiła do sądu.

5. Państwo Ibiszowie z Lublina. Ich mieszkanie padło łupem oszusta, który w zamian za pomoc w spłacie kredytu w banku miał stać się jego właścicielem po śmierci Państwa Ibiszów. Niestety pozbawił ich dachu nad głową znacznie wcześniej.

Sytuacji, takich jak powyżej opisane, występuje całe mnóstwo. Bierze się to m.in. z tego, że osoby starsze są jedną z grup społecznych najbardziej narażonych na ryzyko oszustwa. Z danych Biura Informacji Kredytowej wynika, iż spośród osób w wieku 65 lat i więcej, aż 10% było ofiarą próby wyłudzenia pieniędzy przez oszustów. Jak podaje Policja, przestępcy każdego dnia (minimum 5 razy dziennie) dokonują prób oszukania osoby starszej [www4: dostęp 30.01.2019].

Z uwagi na liczne naruszenia, nadużycia, oszustwa rynek *equity release* w modelu sprzedażowym powinien zostać jak najszybciej uregulowany. O stworzenie odpowiednich przepisów, które gwarantowałyby seniorom należyte bezpieczeństwo, od 2013 r. postulują m.in. Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Rzecznik Praw Obywatelskich i fundusze hipoteczne zrzeszone w Konferencji Przedsiębiorstw Finansowych. Według tych podmiotów należy przede wszystkim podjąć działania zmierzające do profesjonalizacji usługi [Rynek od-

wróconej hipoteki w modelu sprzedażowym..., 2018: 4]. Obecne rozwiązania prawne nie są wystarczające dla uregulowania w sposób bezpieczny relacji senior – instytucja finansowa, zostały bowiem stworzone na potrzeby stosunków rodzinnych bądź bliskich stosunków społecznych. W kodeksie cywilnym brakuje choćby szczegółowych regulacji w zakresie obowiązków przedkontraktowych [Dankowska i Fielek 2018: 135]. Wydaje się, że oprócz stworzenia przepisów regulujących rynek powinno się także zadbać o zapewnienie seniorom dostępu do profesjonalnego doradztwa i informacji, stworzenie norm etycznych obowiązujących w branży i zainicjowanie kampanii edukacyjnych skierowanych do osób starszych [Raport o hipotece odwróconej w Polsce..., 2018: 11].

Do tej pory najbliższymi do uregulowania rynku *equity release* w modelu sprzedażowym było w 2014 r. Wówczas Ministerstwo Gospodarki dysponowało gotowym projektem Ustawy o dożywotnim świadczeniu pieniężnym. Projekt ten przewidywał, iż właściciel mieszkania, domu jednorodzinnego bądź posiadacz spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mógłby podpisać umowę o dożywotnie świadczenie pieniężne. W zamian za prawo własności nieruchomości świadczenia takie wypłacać mogłyby spółki akcyjne posiadające zezwolenie KNF na prowadzenie takiej działalności. Minimalny kapitał zakładowy takiego podmiotu wynosić miał 2 mln euro. Po zawarciu umowy w formie aktu notarialnego przenoszącej prawo własności w zamian za dożywotnie świadczenie (waloryzowane co roku o wskaźnik inflacji) dawny właściciel w dalszym ciągu zamieszkiwałby lokum, a zapewniałaby mu to służebność osobista ustanowiona na jego rzecz. Dożywotnią wypłatę świadczeń gwarantowałaby natomiast obciążająca nieruchomość hipoteka w wysokości co najmniej 150% jej wartości rynkowej. Ostatecznie projekt został wycofany z prac legislacyjnych. Przyczyną tego stanu rzeczy był fakt, że resortem gospodarki kierował wtedy Janusz Piechociński z Polskiego Stronnictwa Ludowego, podczas gdy Sejm pod koniec kadencji realizował wyłącznie projekty firmowane przez Platformę Obywatelską. Animoszu zabrakło również z tego powodu, że jednocześnie w resorcie finansów trwały prace nad ostatecznie uchwaloną Ustawą o odwróconym kredycie hipotecznym [www2: dostęp 30.01.2019]. Istnieje szansa, że w najbliższej przyszłości rynek *equity release* w modelu sprzedażowym doczeka się w końcu regulacji. Dokument przedstawiający założenia polityki społecznej wobec osób starszych do 2030 roku zakwalifikowano bowiem o punkt dotyczący opracowania projektu ustawy o rencie dożywotniej, a propozycja została uwzględniona przez Stały Komitet Rady Ministrów [www1: dostęp 30.01.2019].

PODSUMOWANIE

Equity release w modelu sprzedażowym polega na tym, że właściciel nieruchomości przenosi na świadczeniodawcę prawo własności do całości lub części nieruchomości w zamian za wypłatę ustalonych świadczeń pieniężnych (zazwyczaj realizowanych dożywotnio) oraz możliwość zamieszkiwania w tej nieruchomości do śmierci.

Z racji tego, że brakuje uregulowań prawnych, rozwiązania wykorzystywane w modelu sprzedażowym obecnie oparte są na przepisach kodeksu cywilnego (czyli umowy dożywocia, umowy renty, umowy ubezpieczenia, umowy pożyczki). Szacuje się, że ok. 99% umów tego typu zawierane jest przez niewyspecjalizowane firmy i osoby fizyczne, nie posiadające wiedzy i kapitału do rzetelnej wyceny, oceny ryzyka i zagwarantowania spełnienia świadczeń w zawartych umowach. Ten stan rzeczy prowadzi do licznych naruszeń, nadużyć, oszustw na rynku *equity release* w modelu sprzedażowym. Tym samym autor artykułu znajduje odpowiedź na swoje pytanie badawcze: niezbędne jest stworzenie odpowiednich przepisów, które zapewniłaby seniorom należyte bezpieczeństwo. O tym, że uregulowanie rynku jest potrzebne świadczy fakt, że od kilku lat postulują o to Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz fundusze hipoteczne zrzeszone w Konferencji Przedsiębiorstw Finansowych (tj. Fundusz Hipoteczny DOM S.A. i Fundusz Hipoteczny Familia S.A.).

Wydaje się, że w niedalekiej przyszłości rynek *equity release* w modelu sprzedażowym doczeka się regulacji. Można ten wniosek wysnuć na podstawie tego, że dokument opisujący założenia polityki społecznej wobec osób starszych do 2030 roku uzupełniono o punkt dotyczący opracowania projektu ustawy o rencie dożywotniej. Do rozwoju *equity release* w modelowym sprzedażowym poza stworzeniem przepisów regulujących rynek potrzebne są także inne działania. Powinno się zadbać m.in. o zapewnienie osobom starszym dostępu do profesjonalnego doradztwa i informacji, stworzenie norm etycznych obowiązujących w branży i zainicjowanie kampanii edukacyjnych skierowanych do seniorów.

BIBLIOGRAFIA

- Akty Notarialne w latach 1991–2017, Ministerstwo Sprawiedliwości, <https://dane.gov.pl/data/set/1209> [dostęp 08.01.2019].
- Dankowska A., Fielek A., 2018, *Ochrona konsumentów usług equity release*, [w:] M. Cycoń, T. Jedynak, G. Strupczewski (red.), *Nowe trendy w zabezpieczeniu emerytalnym w Polsce. Przegląd Ubezpieczeń 2018*, Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.
- Decyzja Prezesa UOKiK, numer decyzji: RWA-12/2012, data decyzji: 2012-07-31, Warszawa.

- Durlak A., Ciesek Ł., 2013, *Zagrożenia związane z funkcjonowaniem rent dożywotnych w Polsce*, [w:] W. Sułkowska (red.), *Rynek ubezpieczeń. Współczesne problemy*, Difin, Warszawa.
- Kowalczyk-Rólczyńska P., 2017, *Equity release – ryzyko i jego determinanty*, [w:] E. Rutkowska-Tomaszewska (red.), *„Odwrócona hipoteka” jako nowa usługa na rynku finansowym*, C.H.Beck, Warszawa 2017.
- Lewicka B., 2015 *Rynek świadczeń dożywotnych w Polsce*, [w:] T. H. Bednarczyk (red.), *Ubezpieczenia i bankowość z perspektywy młodego ekonomisty. Wybrane problemy*, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Marciniuk A., 2014, *Renta hipoteczna a odwrócony kredyt hipoteczny na rynku polskim*, „Śląski Przegląd Statystyczny”, nr 12(18).
- Paduszyńska M., Zbyszewski S., 2016, *Istota i znaczenie odwróconej hipoteki w obliczu starzenia się społeczeństwa polskiego*, „Finanse i Prawo Finansowe”, t. III, nr 2.
- Przewodnik po rencie dożywotnej, 2018, Fundusz Hipoteczny DOM, Warszawa, https://www.funduszhipoteczny.pl/wp-content/uploads/2018/12/Przewodnik-po-rencie-do%C5%BCywtnej_gru2018.pdf [dostęp 10.01.2019].
- Raport o hipotece odwróconej w Polsce. Wyzwania, zagrożenia, potencjał rynku, 2018, Konferencja Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce i Fundusz Hipoteczny DOM, Warszawa.
- Raport z kontroli przedsiębiorców zawierających umowy świadczeń dożywotnych, 2013, UOKiK, Wrocław.
- Rynek odwróconej hipoteki w modelu sprzedażowym. Lata 2010–2017, 2018, KPF, Gdańsk.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. 2018, poz. 1025 ze zm.
- Willmann M., 2016, *Odwrócony kredyt hipoteczny jako źródło uposażenia emerytalnego*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 426.
- [www1] <https://alebank.pl/odwrocona-hipoteka-co-dalej/> [dostęp 30.01.2019].
- [www2] <https://finanse.gazetaprawna.pl/artykuly/1356175,reaktywacja-renty-hipotecznej.html> [dostęp 30.01.2019].
- [www3] <https://kpf.pl/rynek-hipoteki-odwroconej-w-2017-roku/> [dostęp 08.01.2019].
- [www4] <https://media.bik.pl/informacje-prasowe/381751/ponad-pol-miliona-prob-wyludzen-na-osobach-starszych> [dostęp 30.01.2019].
- [www5] <http://omnes.com.pl/?oferta-korzysci> [dostęp 29.12.2018].
- [www6] <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Mieszkanie-za-dodatek-do-emerytury-jak-dziala-renta-dozywotnia-7568230.html> [dostęp 10.01.2019].
- [www7] <http://www.familiasa.pl/czeste-pytania> [dostęp 10.01.2019].
- [www8] <https://www.money.pl/gospodarka/raporty/artikul/odwrocona-hipoteka-to-martwe-prawo-zaden,248,0,1676024.html> [dostęp 28.12.2018].

FUNCTIONING OF THE SALE MODEL *EQUITY RELEASE* IN POLAND

Abstract

The aim of the article is to present the functioning of the sale model *equity release* in Poland. While analyzing lifetime benefits concluded with elderly people the autor noticed that the market of sale model *equity release* in Poland needs new legal regulations. Current law regulations are not enough to protect the interest of elderly people.

Keywords: lifetime benefits, lifetime pension, life contract, reverse mortgage, mortgage funds.

Przyjęto/Accepted: 20.03.2019
Opublikowano/Published: 31.03.2019

PRAWA STRONY POSTĘPOWANIA W SPRAWIE PRZYMUSOWEJ RESTRUKTURYZACJI BANKU (*RESOLUTION*)

Katarzyna Chojecka

Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Warszawski

Streszczenie

Artykuł stanowi analizę praw strony postępowania w sprawie przymusowej restrukturyzacji (*resolution*). Regulacja ta, ukształtowana w formie postępowania administracyjnego, służy usprawnieniu restrukturyzacji lub likwidacji podmiotów zagrożonych upadłością w taki sposób, by w miarę możliwości zmaksymalizować bilans aktywów zagrożonego podmiotu, ale i by w jak najmniejszy sposób zaangażować środki publiczne, a kosztami procedury obciążyć raczej akcjonariuszy i wierzycieli podmiotu. Mechanizm ten jest traktowany jako środek ostateczny, gdy wszelkie inne środki nie będą w stanie uchronić sektora przed ryzykiem kryzysu.

W ramach polskiej regulacji znacząco ograniczone zostały prawa strony postępowania administracyjnego. Przepisy wyłączają stosowanie zasady czynnego udziału stron w postępowaniu, możliwość wniesienia odwołania od decyzji oraz ograniczają możliwość otrzymania odszkodowania za nieprawidłową decyzję, jak też skracają terminy do zaskarżenia decyzji do sądu administracyjnego. Artykuł analizuje te restrykcje w kontekście celów *resolution* i zestawia je z możliwością niezgodnością przepisów z Konstytucją RP.

Słowa kluczowe: resolution, przymusowa restrukturyzacja, strona, postępowanie administracyjne, kryzys finansowy.

JEL Class: K23.

WPROWADZENIE

Resolution, czyli przymusowa restrukturyzacja, powstała jako odpowiedź na doświadczenia kryzysu finansowego, którego szczyt przypadł na lata 2008–2009. Wtedy też część banków zagrożonych kryzysem uznana została za „zbyt duże by upaść” (ang. *too big to fail*) i w konsekwencji musiała być ratowana z wykorzystaniem środków publicznych. Skutki takiego rozwiązania ponoszone były naturalnie przez budżety państw i w rezultacie przez podatników. *Resolution* w formie procedury administracyjnej prowadzonej przez niezależny organ, finansowanej ze środków prywatnych sektora bankowego jest zgodna z założeniem, że koszty złego zarządzania bankami i ryzykownych decyzji biznesowych prowadzących do kryzysu, powinny być ponoszone przez akcjonariuszy i wierzycieli zagrożonych instytucji. Ponadto, w kryzysowych sytuacjach, restrukturyzacja bądź likwidacja banków na podstawie standardowej procedury upadłościowej nie przynosiła pozytywnych rezultatów dla sektora – wartość zagrożonych podmiotów ulegała raczej minimalizacji niż jej maksymalizacji, a pożądanym efektem było przecież odzyskanie jak największej ilości aktywów, by móc zapewnić rynkowi płynność [Gleeson i Guynn 2016: 5]. Autorzy podsumowują również, że *resolution* może pełnić funkcję instrumentu, który przyczynia się do modyfikacji bilansów banków i ich wierzycieli w taki sposób, by koszt tego proceduru był jak najniższy, a skutki dla systemu finansowego jak najmniej dotkliwe [Kościńska 2018: 44].

W Polsce *resolution* zostało wprowadzone Ustawą z dnia 10 kwietnia 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji (dalej: ustawa o BFG)¹, która stanowi implementację Dyrektywy PE i Rady 2014/59/UE z dnia 15 maja 2014 r. ustanawiającej ramy na potrzeby prowadzenia działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w odniesieniu do instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych (dalej: dyrektywa BRR). Rola organu *resolution* powierzona została Bankowemu Funduszowi Gwarancyjnemu.

Postępowanie administracyjne, w ramach którego prowadzona jest przymusowa restrukturyzacja banku, zostało znacząco zmodyfikowane w porównaniu ze standardową procedurą wynikającą z regulacji k.p.a. Warto tu przywołać art. 28 k.p.a. kształtujący zasadniczą pozycję strony w postępowaniu administra-

¹ Niektórzy autorzy wskazują, że *resolution* istniało w polskim systemie prawnym już w roku 1994, a za jej przykład podają uprawnienia Narodowego Banku Polskiego w stosunku do banków nieobjętych gwarancjami Skarbu Państwa. Nie można zgodzić się z tym stanowiskiem, gdyż *resolution* jest procedurą o określonych i skonkretyzowanych zasadach, wśród których naczelną z nich ma być przekierowanie kosztów utraty płynności banku na jego wierzycieli i akcjonariuszy. Sam fakt posiadania uprawnień do stosowania instrumentów stabilizujących wobec banków przez odpowiedni organ państwowy nie oznacza, że regulacja ta powinna nosić miano przymusowej restrukturyzacji – Por. Gronkiewicz-Waltz [2018: 653–659].

cyjnym, na mocy którego stroną jest każdy, czyjego interesu prawnego lub obowiązku dotyczy postępowanie albo kto żąda czynności organu ze względu na swój interes prawny lub obowiązek. Zasadniczą kwestią jest tutaj, że przymiot bycia stroną postępowania opiera się na interesie prawnym, określanym jako osobisty, własny, indywidualny, konkretny i aktualny [Gołaszewski [w:] Hauser i Wierzbowski (red.) 2017: 219]. Pozycja prawna strony postępowania (ujętej w ustawie o BFG jako ten zagrożony podmiot, którego dotyczy restrukturyzacja) doznała szczególnej modyfikacji, a jej uprawnienia w postępowaniu zostały w dużej mierze ograniczone. Regulacja ta wydaje się uzasadniona z punktu widzenia nadrzędnych celów postępowania, tj. wynikających z art. 66 ustawy o BFG – „utrzymania stabilności finansowej, ograniczenia zaangażowania funduszy publicznych lub prawdopodobieństwa ich zaangażowania wobec sektora finansowego lub jej poszczególnych podmiotów, zapewnienia kontynuacji realizowanych przez zagrożony podmiot funkcji krytycznych, ochrony deponentów i inwestorów objętych systemem rekompensat oraz ochrony środków powierzonych podmiotowi przez jego klientów”². Z drugiej strony jednak tak dotkliwe ograniczenie proceduralnych uprawnień i gwarancji uczestników postępowania administracyjnego może budzić wątpliwości z punktu widzenia art. 45 ust. 1 Konstytucji RP i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. W niniejszym artykule chciałabym przeanalizować wybrane przez mnie pod kątem szczególnej istotności uprawnienia i obowiązki strony postępowania na gruncie ustawy o BFG i wykazać, że mimo pewnych potencjalnie zagrażających stronie postępowania przepisów, stanowią one środek proporcjonalny.

1. PRZYCZYNY OGRANICZENIA PROCEDURALNYCH PRAW STRONY POSTĘPOWANIA W RESOLUTION

Skutecznie prowadzona przymusowa restrukturyzacja powinna opierać się na dwóch zasadniczych cechach: szybkości postępowania oraz odpowiedniej koordynacji działań pomiędzy zaangażowanymi organami i podmiotami.

Po pierwsze, dyrektywa BRR stanowi w preambule, że „szybkie i skoordynowane działania są niezbędne w celu podtrzymania zaufania rynku i zminimalizowania efektu domina”. Efekt domina, czy też inaczej efekt zarażania (ang. *the contagion effect* lub *spillover effect*), wyraża się w rozprzestrzenianiu się zakłóceń stabilności jednego banku na kolejne, powiązane z nim instytucje, a niekiedy, w szczególnych przypadkach również na cały sektor, także w skali

² Funkcje krytyczne rozumiane tutaj są, przez doktrynę, jako „czynności wykonywane na rzecz podmiotów trzecich, których zaprzestanie świadczenia prowadziłoby do zakłócenia w podaży usług o krytycznym znaczeniu dla funkcjonowania sfery realnej gospodarki oraz stabilności finansowej.” – Por. Zimmerman [w:] Zawadzka i in. (red.) [2017: 175].

międzynarodowej. Warto wspomnieć tutaj również o różnicy pomiędzy efektem zarażania a transferem ryzyka – ten pierwszy następuje w sposób nieprzewidywalny i gwałtowny, a liczba podmiotów nim objętych jest znaczna, a transfer ryzyka opiera się na uzasadnionych i skonkretyzowanych podstawach, w sposób przewidywalny i uporządkowany, najczęściej pomiędzy małą liczbą powiązanych ze sobą podmiotów [Kościńska 2018: 26]. Przyczyny ekonomiczne efektu zarażania mają oczywiście złożony charakter, natomiast w sytuacji zagrożenia stabilności banku kluczowe wydaje się być w tym kontekście zjawisko paniki bankowej, która może doprowadzić do bardzo szybkiego wzrostu potencjalnych strat instytucji bankowych [Gleeson i Guynn 2016: 5]. W sytuacji ujawnienia poważnego zagrożenia stabilności systemowo ważnego banku depozytariusze skłonni są do masowego wycofywania depozytów, nie tylko z instytucji bezpośrednio zagrożonej, a również – w wyniku niedostatecznych informacji – z innych, potencjalnie bezpiecznych banków. Powoduje to bardzo szybkie zakłócenia płynności całego sektora, a w konsekwencji rozprzestrzenianie się kryzysu.

Po drugie, dyrektywa BRR stanowi również, że uruchomienie procedury przymusowej restrukturyzacji powinno nastąpić w odpowiednim terminie – tj. zanim księgi rachunkowe instytucji finansowej wykażą niewypłacalność. Oznacza to, że nadrzędnym celem wszczęcia takiej procedury jest w rzeczywistości zachowanie ciągłości funkcji krytycznych zagrożonego podmiotu, co wymaga zdecydowanych i sprawnie skoordynowanych działań. Działania te opierać mają się na sprawnym współdziałaniu zaangażowanych organów, tj. w przypadku polskiej regulacji – przede wszystkim Komisji Nadzoru Finansowego, do której należy ocena spełnienia warunków wszczęcia przymusowej restrukturyzacji oraz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, który procedurę tę ma prowadzić. Ponadto, na mocy art. 103 ust. 6 ustawy o BFG – o decyzji przewidującej m.in. wszczęcie przymusowej restrukturyzacji informuje się również inne zainteresowane organy, m.in. Komisję Europejską czy Europejski Bank Centralny.

2. WYŁĄCZENIE ZASADY OGÓLNEJ CZYNNEGO UDZIAŁU STRON

W pierwszej kolejności przyjrzeć należy się wyłączeniu istotnej z punktu widzenia prawidłowości postępowania administracyjnego, czy też ujmowanego szerzej – prawa do obrony i prawa do procesu – zasady czynnego udziału stron (czy też inaczej: zasady wysłuchania stron). Art. 11 ust. 5 ustawy o BFG stanowi, że do decyzji wskazanych w art. 11 ust. 4 (tj. decyzji dotyczących wszczęcia i prowadzenia przymusowej restrukturyzacji, stosowania instrumentów przymusowej restrukturyzacji w stosunku do zagrożonych podmiotów oraz nakładania sankcji administracyjnych w ramach postępowania) nie stosuje się art. 10 k.p.a. Na mocy tego artykułu organy administracji publicznej obowiązane są zapewnić stro-

nom czynny udział w każdym stadium postępowania, a przed wydaniem decyzji umożliwić im wypowiedzenie się co do zebranych dowodów, materiałów oraz zgłoszonych żądań.

Z zasadą czynnego udziału stron wiąże się obowiązek po stronie organu ustalenia kręgu osób posiadających interes prawny, a naruszenie tego rodzaju obowiązku może skutkować niezgodnością z fundamentalną zasadą prawdy materialnej [Malanowski [w:] Hauser i Wierzbowski (red.) 2017: 119]. By zachować postulowaną sprawność postępowania w sprawie przymusowej restrukturyzacji, obowiązek ten został zniesiony, a pojęcie strony postępowania skonkretyzowane.

Wyżej wymieniona zasada składa się z dwóch zasadniczych komponentów, na co wskazuje wykładnia omawianego artykułu [Adamiak [w:] Adamiak i Borkowski (red.) 2017: 96]. Po pierwsze, strona postępowania ma prawo do czynnego udziału w postępowaniu, tj. m.in. prawo do inicjowania postępowania, prawo do wypowiedzania się co do treści żądania w każdym stadium postępowania oraz prawo do ustosunkowania się co do konkretnych dowodów i twierdzeń pojawiających się w ramach postępowania wyjaśniającego. Zasada ta materializuje się w formie czynnego uczestnictwa w postępowaniu wyjaśniającym poprzez uprawnienie do udziału w prawidłowym ustaleniu stanu faktycznego oraz prawnego sprawy. W przedmiocie tego aspektu wielokrotnie wypowiadał się zresztą Naczelny Sąd Administracyjny³.

Po drugie, dzięki zasadzie wyrażonej w art. 10 k.p.a. stronie przysługuje prawo do wypowiedzenia się w przedmiocie całego postępowania, tj. prawo do tzw. „ostatniego słowa” w postępowaniu. Prawo do wypowiedzenia się co do całości zgromadzonego materiału stanowi szansę dla strony, by skonfrontować własne stanowisko z ostatecznym stanowiskiem organu przed wydaniem decyzji organu kształtującej prawa i obowiązki strony.

Ograniczenie to wydaje się mieć uzasadnienie z punktu widzenia realizacji celów *resolution*. Należy przede wszystkim zwrócić tutaj uwagę na szczególną konstrukcję *resolution* w formie procedury administracyjnej. W klasycznym postępowaniu jurysdykcyjnym za moment wszczęcia postępowania uważa się umownie dokonanie przez organ pierwszej czynności wobec strony czy też pierwszą czynność podjętą w postępowaniu w ogóle⁴. W przypadku *resolution*

³ Wyrok NSA z 14.06.2016 r., II OSK 2473/14: „Zasada czynnego udziału stron nakłada na organ administracji publicznej obowiązek zapewnienia stronom czynnego udziału w każdym stadium postępowania oraz obowiązek umożliwienia stronom wypowiedzenia się co do zebranych dowodów i materiałów oraz zgłoszonych żądań. Prawo czynnego udziału strony w postępowaniu, jako korelat obowiązku organu, obejmuje prawo do podejmowania czynności procesowych mających wpływ na ustalenie stanu faktycznego i prawnego sprawy administracyjnej”.

⁴ Wyrok NSA z 22.04.1981 r., SA 1089/81 – „Datą wszczęcia postępowania administracyjnego może być przesłuchanie świadka, jako pierwsza czynność podjęta przez organ administracji z urzędu”.

wszczęciu przymusowej restrukturyzacji następuje w momencie doręczenia zagrożonemu podmiotowi decyzji wydanej przez Fundusz. Oznacza to więc, że postępowanie wkracza wtedy w kolejną fazę, w ramach której mogą zostać zastosowane poszczególne instrumenty przewidziane dla tej formy restrukturyzacji. Wynika z tego, że przyznanie stronie – tj. podmiotowi będącemu adresatem decyzji – praw do wypowiedzania się i konfrontowania twierdzeń organów prowadzących postępowanie spowodowałoby znaczne przedłużenie postępowania, a więc uniemożliwiłoby realizację postulatu niezwłocznego działania.

3. OGRANICZENIE PRAWA DO ODWOŁANIA SIĘ OD DECYZJI ORAZ MOŻLIWOŚCI UZYSKANIA ODSZKODOWANIA

Zasada dwuinstancyjności postępowania wyrażona w art. 15 k.p.a., stanowiąca wprost, że postępowanie administracyjne jest dwuinstancyjne jest właściwie powtórzeniem zasady zawartej w art. 78 Konstytucji RP. Wskazane jest tam, że każda ze stron ma prawo do zaskarżania orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Dopuszczalne jest natomiast ustawowe wprowadzenie wyjątków od tej zasady oraz modyfikacja trybu zaskarżania, co znalazło wyraz w art. 15 k.p.a., wskazującym, że przepis szczególny może ograniczać dwuinstancyjny charakter postępowania. Ograniczenia takie nie były zresztą szczególną rzadkością w postępowaniu, czego dowodem jest chociażby szczególny tryb kwestionowania decyzji wydanych przez ministra czy samorządowe kolegium odwoławcze w pierwszej instancji (stronie przysługuje wtedy wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy, mający charakter niedewolutywny).

W postępowaniu w sprawie przymusowej restrukturyzacji regulacja dotycząca zaskarżenia wydanej przez Fundusz decyzji wydaje się mieć szczególny wymiar dla strony postępowania z praktycznego punktu widzenia. Po pierwsze, od decyzji o wszczęciu postępowania w sprawie przymusowej restrukturyzacji odwołanie nie przysługuje w ogóle. Jedyna możliwość w przedmiocie zakwestionowania tej decyzji to wniesienie skargi do sądu administracyjnego. Po drugie, termin do wniesienia skargi został skrócony i wynosi jedynie 7 dni, w przeciwieństwie do podstawowej ogólnej regulacji z art. 53 p.p.s.a., na podstawie której termin ten wynosi 30 dni od dnia doręczenia skarżącemu rozstrzygnięcia w sprawie. Po trzecie, jedynym podmiotem uprawnionym do wniesienia takiej skargi w imieniu zagrożonej instytucji jest jej rada nadzorcza i jest to jedna z jej dwóch kompetencji, które nie zostają zawieszane z dniem wszczęcia przymusowej restrukturyzacji (obok prawa do powołania zarządu podmiotu w restrukturyzacji). Przyspieszone zostaje również postępowanie przed sądem administracyjnym i w przypadku skargi kasacyjnej – przed NSA. Po czwarte, sąd pozbawiony zostaje uprawnień kasatoryjnych przysługujących mu na mocy p.p.s.a, a ma

prawo jedynie do stwierdzenia wydania decyzji z naruszeniem prawa. Powoduje to, że decyzja taka nie zostaje wyeliminowana z obrotu prawnego, natomiast będzie następnie mogła pełnić funkcję prejudykatu w cywilnym postępowaniu odszkodowawczym prowadzonym na podstawie art. 417¹ k.c. Jest to zasadniczo jedyna możliwość rekompensaty negatywnych skutków wydania nieprawidłowej decyzji, ze względu na to, że na mocy art. 105 ust. 3 ustawy o BFG – wydanie decyzji niezgodnej z prawem nie wpływa na ważność czynności prawnych dokonanych na jej podstawie i nie stanowi przeszkody do prowadzenia przez Fundusz działań, gdyby wstrzymanie takich działań miało powodować poważne konsekwencje dla zagrożonego podmiotu. W końcu – ograniczona zostaje tutaj również wysokość odszkodowania, które może zostać uzyskane ze względu na niezgodność z prawem decyzji wydanej przez Fundusz. Na podstawie art. 105 ust. 4 i 5 – odpowiedzialność odszkodowawcza ponoszona przez Fundusz w przypadku wydania decyzji niezgodnej z prawem ogranicza się wyłącznie do wysokości poniesionej straty oraz do świadczenia pieniężnego.

Kwestią budzącą szczególne wątpliwości z punktu widzenia zgodności z Konstytucją RP uprawnień strony w postępowaniu jest paradoksalnie nie brak postępowania odwoławczego, gdyż tego rodzaju rozwiązanie jest zasadniczo znane postępowaniu administracyjnemu i służy jego – w wyjątkowych sytuacjach – usprawnieniu i przyspieszeniu⁵. Przedmiotem kontrowersji jest tutaj natomiast termin do wniesienia skargi do sądu administracyjnego. Decyzja o wszczęciu przymusowej restrukturyzacji przez Fundusz zostaje niezwłocznie doręczona jej adresatowi, a następnie uzasadnienie tej decyzji jest w ciągu 14 dni od dnia doręczenia sporządzane przez Fundusz i może zostać doręczone również drogą elektroniczną. Ten tryb postępowania został uregulowany jako najkrótszy z możliwych przewidzianych prawem administracyjnym [Zimmerman [w:] Zawadzka i in. (red.) 2017: 253]. Biorąc pod uwagę niezwykle złożony przedmiot postępowania i szczegółowość warunków, które muszą zostać spełnione, by przymusowa restrukturyzacja została wszczęta, taki termin może faktycznie utrudniać wyczerpujące i merytoryczne odniesienie się do rozstrzygnięcia i jego uzasadnienia, a tym samym uniemożliwiać skuteczne zakwestionowanie decyzji Funduszu.

Regulacja przewidująca, że sąd może jedynie stwierdzić wydanie decyzji niezgodnej z prawem oraz czynności podjęte na jej podstawie nie tracą swojej ważności wydaje się być zgodna z założeniami dyrektywy BRR. Stanowi ona w preambule, że ze względu na przede wszystkim konieczność szybkiego postępowania, jak i ze względu na ochronę praw osób trzecich, które w związku z podjętą mogły nabyć konkretne uprawnienia, powinno się ograniczyć wpływ

⁵ Można tutaj przywołać chociażby przykład niezaskarżalności decyzji przewidzianych na podstawie Ustawy – Prawo wodne czy Ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, Por. Adamiak [w: Adamiak i Borkowski 2017: 116–117].

możliwego odwołania na wykonalność decyzji. Problem pojawia się dopiero w przypadku odpowiedzialności odszkodowawczej. Należy zauważyć, że finansowe skutki procedury *resolution* mogą być odczuwalne dopiero po latach, a odpowiednie miarkowanie strat może być w przypadku nieco bardziej złożonych podmiotów znacznie utrudnione [Binder 2016: 47].

4. WĄTPLIWOŚCI KONSTITUCYJNE – ZASADA PROPORCJONALNOŚCI

Z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP wynika, że ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Dodatkowo, ograniczenia nie mogą naruszać istoty wolności i praw. Według stwierdzeń Trybunału Konstytucyjnego [Wyrok TK z 09.06.1998 r., K 28/97, OTK 1998, Nr 4, poz. 50] – ograniczenia te muszą być zgodne z zasadą proporcjonalności, która stanowi, że środki stosowane przez ustawodawcę muszą być w stanie doprowadzić do zamierzonych celów, muszą być niezbędne dla ochrony interesu, z którym są powiązane oraz ich efekty muszą być w proporcji do ciężarów nakładanych na obywatela. Wynika z niej więc, uznawany przez autorów, nakaz przydatności, konieczności oraz proporcjonalności *sensu stricte* [Szydło [w:] Safjan i Bosek (red.), 2016: 791–806]. Przydatność, w tym kontekście, rozumiana będzie jako wzięcie pod uwagę i znajomość następstw społecznych ustanowienia i obowiązywania norm prawnych o określonej treści [Szydło [w:] Safjan i Bosek (red.), 2016: 792]. Konieczność z kolei, jako „skorzystanie ze środków jak najmniej uciążliwych dla podmiotów, których prawa lub wolności ulegną ograniczeniu”⁶. Badanie tej cechy polegać miałyby tutaj na weryfikacji przez odpowiedni organ, czy możliwe było zastosowanie takich środków, które miałyby charakter mniej dotkliwy dla objętych nimi podmiotów. Proporcjonalność *sensu stricto* jest zaś interpretowana jako, w dużym uproszczeniu, pewne porównanie wad i zalet danych regulacji i rachunek mający na celu zestawienie ze sobą ostatecznych korzyści i strat po stronie jej adresatów [Szydło [w:] Safjan i Bosek (red.), 2016: 799]. Ostateczne rozstrzygnięcie charakteru proporcjonalności ograniczeń praw strony przewidzianej przez ustawę o BFG wymagałoby więc (w przypadku hipotetycznej weryfikacji konstytucjonalności przepisów prawnych) przeprowadzenia testu proporcjonalności według wskazanych wyżej kryteriów.

Warto tutaj wspomnieć, że w kontekście ustawy o BFG – kontrowersje wzbudzić może ochrona interesu, a mianowicie w szczególności dookreślenie tego

⁶ Autor przywołuje tutaj wyrok TK z dnia 11 maja 1999 r., K 13/98, OTK 1999, Nr 4, poz. 74 – Szydło [w:] Safjan i Bosek (red.), 2016: 796.

pojęcia. Ustawa o BFG stanowi, że przymusowa restrukturyzacja może być wszczęta tylko wtedy, gdy działania wobec podmiotu krajowego są konieczne w interesie publicznym. Działanie w interesie publicznym zostało zdefiniowane w ustawie o BFG jako działanie konieczne do realizacji co najmniej jednego z celów przymusowej restrukturyzacji (m.in. utrzymanie stabilności finansowej, zapewnienie kontynuacji funkcji krytycznych, ochrona deponentów), a realizacja tych celów nie jest możliwa w ramach sprawowanego nadzoru lub postępowania upadłościowego. Interes publiczny na gruncie ustawy o BFG stanowi więc szczególne rozwinięcie komponentów konstytucyjnej zasady proporcjonalności.

Odrębną kwestią pozostaje tutaj również zgodność z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP skróconego postępowania sądowego i ograniczenia terminu do wniesienia skargi do sądu administracyjnego. Jednym z elementów konstytucyjnej zasady jest tutaj prawo do uruchomienia postępowania przed sądem, na które składa się ukształtowanie przez prawo takich norm, które gwarantują skuteczne uruchomienie postępowania sądowego i uzyskanie w nim merytorycznego rozstrzygnięcia [Grzegorzcyk i Weitz [w:] Safjan i Bosek (red.), 2016: 1111]. Siedmiodniowy termin na wniesienie skargi do sądu administracyjnego może być w tym kontekście znacząco dotkliwy dla strony i tym samym utrudniać jej prawidłowe odniesienie się do treści decyzji Funduszu.

PODSUMOWANIE

Jak zostało wskazane w treści mojego artykułu, prawa strony postępowania administracyjnego, jakim jest postępowanie w sprawie przymusowej restrukturyzacji doznają znacznych ograniczeń. Wyłączona zostaje zasada czynnego udziału stron, umożliwiająca stronie bycie wysłuchanym na każdym etapie postępowania, ograniczone zostaje prawo kwestionowania decyzji wydanej przez Fundusz oraz uzyskania na jej podstawie odszkodowania.

Warto zauważyć również, że przymusowa restrukturyzacja ukształtowana została jako środek ostateczny, wykorzystywany w szczególnie „kryzysowym” momencie, gdy inne środki nie przyniosą oczekiwanych rezultatów. Wszczęcie przymusowej restrukturyzacji jest również poprzedzone szerokimi konsultacjami pomiędzy organami zaangażowanymi w sieć bezpieczeństwa bankowego. W związku z tym powaga potencjalnego zagrożenia stabilności finansowej wydaje się uzasadniać szeroką ingerencję ustawodawcy w prawa strony postępowania administracyjnego. Postulat szybkości postępowania, który ma na celu uniknięcie negatywnych ekonomicznie zjawisk oraz rozprzestrzenianie się potencjalnego kryzysu finansowego powoduje, że zarówno udział strony, jak i terminy wyznaczone do jej działania w postępowaniu mogą ulec skróceniu. Problemem pozostaje jednak wciąż kwestia wykonalności decyzji i stwierdzenie

jej niezgodności z prawem, co następnie będzie pełniło funkcję prejudykatu w postępowaniu odszkodowawczym. Jak zostało wspomniane powyżej, może tutaj pojawić się problem z oszacowaniem poniesionej straty, w szczególności w sytuacji, w której potencjalne straty strony postępowania (czy również innych interesariuszy, którym została przyznana legitymacja skargowa) mogą ujawnić się po długim czasie, obejmującym nawet kilka lat. Bez względu jednak na wątpliwości, które budzi omawiana przeze mnie regulacja, należy zauważyć, że póki przymusowa restrukturyzacja nie zostanie uruchomiona, rozważania mają charakter głównie teoretyczny, a prawdziwym wyzwaniem dla praktyków prawa będzie wszczęcie jej przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny po raz pierwszy.

BIBLIOGRAFIA

- Adamiak B., Borkowski J. (red.), 2017, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz.*, Warszawa.
- Band de O., Hartmann P., Alcalde J.L.P., 2015, *Systemic Risk in Banking After the Great Financial Crisis*, [w:] *The Oxford Handbook of Banking*, A.N. Berger, P. Molyneux, J.O.S. Wilson (red.), Oksford.
- Binder J.H., 2016, *The Position of Creditors under the BRRD*, [w:] *Memorial Volume for Leonidas Georgakopoulos*, Ateny.
- Bolzico J., Mascaro Y., Granata P., 2007, *Practical Guidelines for Effective Bank Resolution*, 2007, „Policy Research Working Paper”, nr 4389, [w:] <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/7548> [dostęp: 14.01.2018].
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/59/UE z dnia 15 maja 2014 r. ustanawiająca ramy na potrzeby prowadzenia działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w odniesieniu do instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych oraz zmieniająca dyrektywę Rady 82/891/EWG i dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/24/WE, 2002/47/WE, 2004/25/WE, 2005/56/WE, 2007/36/WE, 2011/35/UE, 2012/30/UE i 2013/36/EU oraz rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1093/2010 i (UE) nr 648/2012 (Dz.Urz. UE, L 173/190).
- Gleeson S., Guynn R., 2016, *Bank Resolution and Crisis Management. Law and Practice*, Oksford.
- Gronkiewicz-Waltz H., 2018, *Przymusowa restrukturyzacja banków – resolution w: Prawo administracyjne wobec współczesnych wyzwań – Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Markowi Wierzbowskiemu*, Warszawa 2018.
- Gołaszewski P., 2017, [w:] *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, R. Hauser, M. Wierzbowski (red.) Warszawa 2017.
- Malanowski j., 2017, [w:] *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, R. Hauser, M. Wierzbowski (red.), Warszawa 2017.
- Hauser R., Wierzbowski M. (red.), 2017, *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz.*, Warszawa.
- Key Attributes of Effective Resolution Regimes for Financial Institutions*, 2014, Financial Stability Board, 2014 [w:] www.fsb.org/wp-content/uploads/r_111104cc.pdf [dostęp: 14.01.2018].
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.

- Kozińska M., 2018, *Przymusowa restrukturyzacja banków w Unii Europejskiej*, Warszawa.
- Seeling S.A., 2006, *Techniques of Bank Resolution*, [w:] D.S. Hoelscher (red.), *Bank Restructuring and Resolution*, Nowy Jork.
- Szydło M., 2016, [w:] M. Safjan, L. Bosek, (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz Art. 1-86*, Warszawa.
- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego, Dz.U. 1960, nr 30, poz. 168.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93.
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, Dz.U. 2002, nr 153, poz. 1270.
- Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji, Dz.U. 2016, poz. 996.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 22.04.1981 r., SA 1089/81.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 09.06.1998 r., K 28/97, OTK 1998, Nr 4, poz. 50.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 14.06.2016 r., II OSK 2473/14.
- Zimmerman P., 2017 [w:] P. Zawadzka, P. Zimmermann, R. Sura (red.), *Ustawa o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji. Komentarz*, Warszawa.

ENGLISH TITLE: THE PARTY'S RIGHTS IN THE RESOLUTION PROCEDURE

Abstract

The article consists of the analysis of the party's rights in the resolution procedure. This regulation, which was designed in the form of administrative proceedings, is dedicated to improve restructuring or liquidation of the compromised entities. Its aim is not only to possibly maximise the balance of the entity's assets, but also to involve public budget to a very minor extent. The cost of procedure should be born by the entities' shareholders and creditors. Resolution is treated as an ultimate measure and it should be introduced only when the other possible instruments will not be able to protect financial system against the crisis.

In the framework of Polish regulation the parties' rights were significantly restricted. The Act's provisions exclude the principle of active parties' participation and the possibility to appeal against the decision. They also restrict the possibility of receiving compensation for incorrect decision and shorten deadlines to introduce proceedings against the decision before administrative court. The aim of the article is to analyse those restrictions in the light of resolution's goals and hypothetical incompatibility to Constitution of Poland.

Keywords: resolution, party, administrative proceedings, financial crisis.

Przyjęto/Accepted: 20.03.2019
Opublikowano/Published: 31.03.2019

ŚRODKI POMOCOWE UE W FINANSOWANIU GOSPODARSTW ROLNYCH – STUDIUM PRZYPADKU

Jakub Milczarek

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki

Streszczenie

Artykuł dotyczy znaczenia funduszy europejskich w finansowaniu gospodarstw rolnych w Polsce. W ciągu ostatnich lat, w wyniku transformacji systemowej oraz akcesji Polski w struktury Unii Europejskiej sektor rolniczy w Polsce bardzo się zmienił. Aby zachować konkurencyjność, gospodarstwa muszą nieustannie dokonywać modernizacji parku maszynowego. Środki pomocowe Unii Europejskiej są obecnie jednym z podstawowych źródeł finansowania zakupu nowych maszyn. Sektor rolniczy w Unii Europejskiej traktowany jest priorytetowo. Każdego roku połowa budżetu Unii Europejskiej przeznaczana jest na finansowanie rolnictwa. Celem artykułu jest ocena wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej w finansowaniu gospodarstw rolnych w Polsce.

Słowa kluczowe: rolnictwo, fundusze unijne, rozwój rolnictwa, sektor rolniczy.

JEL Class: G28, H7, H71.

WPROWADZENIE

Rolnictwo jest jednym z trzech podstawowych sektorów gospodarki narodowej. Gospodarstwa rolne wytwarzają strategiczne dobro, jakim jest żywność. Polskie gospodarstwa są zróżnicowane pod względem wielkości ekonomicznej. Udział rolnictwa w tworzeniu PKB w 2017 r. wyniósł 3,5%, a ciężka sytuacja w tym sektorze powoduje wyludnianie się i zmianę stylu życia ludności wiejskiej.

Transformacja systemowa w latach 80. XX wieku w Polsce, a także przemiany polityczno-gospodarcze w Europie Środkowo-Wschodniej postawiły polskie rolnictwo przed szeregiem wyzwań. Z jednej strony, zacofany sektor gospodarki, jakim było rolnictwo, musiał stawić czoła nowoczesnemu rolnictwu Europy Zachodniej, które produkowało wydajniej, przy utrzymywaniu niskich kosztów produkcji. Ponadto, polskie gospodarstwa w krótkim czasie były zobowiązane do dostosowania norm technicznych oraz spełnienia norm prawnych Wspólnoty Europejskiej. Z drugiej strony, akcesja Polski do struktur Unii Europejskiej pozwoliła na skorzystanie z dotacji unijnych. Sektor ten jest traktowany priorytetowo. Pieniądze z budżetu Unii Europejskiej kierowane są do krajów najsłabiej rozwiniętych, w celu wyrównania rozwoju gospodarczego wspólnoty. W wyniku szkoleń organizowanych przez Ośrodki Doradztwa Rolniczego, jak również zainteresowania ze strony rolników, Polska stała się największym beneficjentem środków z budżetu unijnego. W 2017 roku Polska otrzymała 4 586 mln euro, a polskie rolnictwo weszło w etap gwałtownego rozwoju oraz całkowitej restrukturyzacji.

Celem artykułu jest ocena wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej w finansowaniu gospodarstw rolnych w Polsce.

W artykule przedstawiono hipotezę mówiącą, że środki pomocowe Unii Europejskiej determinują rozwój ekonomiczny polskich gospodarstw rolnych.

1. SEKTOR ROLNICTWA W POLSCE

Gospodarka Polski charakteryzuje się podziałem na sektory. Sektor gospodarki jest to zbiór przedsiębiorstw, których główna dziedzina działalności dotyczy oferowania usług oraz wytwarzania dóbr o podobnym zastosowaniu [Smid 2007: 216]. Możemy wyróżnić trzy podstawowe sektory gospodarki [Runge 2008: 292]:

- sektor pierwszy – rolnictwo, myślistwo, rybołówstwo,
- sektor drugi – przemysł, górnictwo, budownictwo,
- sektor trzeci – obszar obejmujący usługi dotyczące m.in.: transportu, edukacji, ochrony zdrowia, oświaty, administracji.

Coraz częściej możemy również spotkać się z wyodrębnianiem czwartego sektora, jakim są usługi zawansowane np.: usługi bankowe, finansowe, IT.

Obecnie zgodnie z teorią trzech sektorów gospodarki stworzonej w latach 30. XX w. przez A.B.G Fishera, C. Clarka i J. Fourastie'go możemy zaobserwować coraz mniejszy udział w zatrudnieniu sektora pierwszego oraz drugiego, obecnie około 15% w sektorze pierwszym i 25% w drugim, a wzrost zatrudnienia w sektorze trzecim.

Po 1990 roku rozpoczął się szereg zmian w rozwoju oraz znaczeniu poszczególnych sektorów gospodarczych Polski. Był to okres, w którym Polska odeszła od systemu centralnego planowania oraz przyjęła model gospodarki rynkowej. Przed przedsiębiorstwami otworzył się szereg możliwości, pojawiły się nowe rynki zbytu, a znaczenia nabrała konkurencja. Przedsiębiorstwa państwowe sukcesywnie przechodziły proces prywatyzacji. Gospodarka Polski musiała dokonać gwałtownej transformacji. Struktura zatrudnienia odbiegała znacznie od standardów unijnych, średnie zatrudnienie w rolnictwie, w Polsce, w 2002 r., wynosiło 29,8% (średnia krajów Wspólnoty 2,5), a w sektorze usług 45,8% (średnia krajów Wspólnoty 67,4%) [Szukalski 2004: 53–55].

Transformacja systemowa była bardzo ważnym czynnikiem rozwojowym sektora rolniczego, jednakże dla polskiego rolnictwa przełomowym momentem była akcesja Polski w struktury Unii Europejskiej. Od 2003 roku Polska sukcesywnie zwiększa eksport oraz import produktów krajowych. Obroty polskiego handlu zagranicznego w latach 2003–2004 wzrosły o niemal 30%. Sam eksport w latach 2003–2013 wzrósł pięciokrotnie, co jest pozytywnym zjawiskiem przy czterokrotnym wzroście importu. Sytuacja ta pozwoliła na stopniowe zdominowanie przez Polskę regionu UE–10, gdzie Polskę pod względem nadwyżki w handlu towarami rolno-spożywczymi przeganiają tylko Węgry. Akcesja Polski do struktur Unijnych pozwoliła pokazać przewagę komparatywną polskiego rolnictwa nad pozostałymi krajami Unii. W Polsce koszty produkcji są znacznie niższe niż w pozostałych państwach Wspólnoty. Natomiast rozwój technologiczny oraz jakość surowców stoją na wyższym poziomie, co pozwala optymistycznie patrzeć w przyszłość polskiego rolnictwa [Józefowicz 2015: 12–22].

Jak wynika z danych w tab. 1, najwięcej osób zatrudnionych jest w sektorze III. W 2016 roku w sektorze usług pracowało 58,42% ogółu pracujących, to o 0,98% więcej niż w roku 2013. Poziom zatrudnienia w przemyśle wzrósł w latach 2013–2016 o 0,13%, w 2016 roku w tym sektorze pracowało 3 973 900 osób. W sektorze I liczba pracujących w 2013 roku wynosiła 2 379 000 osób, a w 2016 roku 2 385 500. Oznacza to, że liczba pracujących wzrosła o 6 500 osób. Porównując jednak sektor rolniczy do pozostałych dwóch, jest to jedyny sektor, w którym poziom zatrudnienia względem ogółu pracujących spadł. W 2013 roku poziom zatrudnienia w sektorze I wynosił 16,70%, natomiast w 2016 roku 15,60%.

Tabela 1. Zatrudnienie oraz struktura zatrudnienia w poszczególnych sektorach gospodarki

Liczba zatrudnionych w poszczególnych sektorach gospodarki				
Sektory	2013	2014	2015	2016
Sektor I (rolnictwo)	2 379 000	2 384 900	2 384 800	2 385 500
Sektor II (przemysł)	3 682 700	3 775 700	3 843 800	3 973 900
Sektor III (Usługi)	8 182 600	8 402 800	8 601 200	8 933 900
Razem	14 244 300	14 563 400	1 4829 800	15 293 300
Struktura zatrudnienia w poszczególnych sektorach gospodarki				
Sektor I (rolnictwo)	16,70%	16,38%	16,08%	15,60%
Sektor II (przemysł)	25,85%	25,93%	25,92%	25,98%
Sektor III (Usługi)	57,44%	57,70%	58,00%	58,42%
Razem	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Roczników statystycznych pracy: 2017, 2012, [dostęp 6.02.2019].

2. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA ROLNICTWA W POLSCE

Gospodarstwo rolne ma kilka różnych metod finansowania swojej działalności. Przyglądając się analizie dochodów ludności wiejskiej, jednoznacznie możemy stwierdzić, iż jest ona zbiorowością niejednorodną [Kłodziński i Dzuna 2005: 130]. Dzieje się tak, ponieważ w zależności od wielkości i mechanizacji gospodarstw ludzie mogą chociażby pracować w mieście. Często jest to także ich główne źródło dochodów. Duża część gospodarstw, zlokalizowanych w pobliżu dużych miast, to gospodarstwa bezrolne, nie posiadające ziemi. W wyniku urbanizacji obszary te zupełnie straciły rolniczy charakter [Zegar 2008: 87–88]. Dzieląc źródła finansowania rolnictwa w Polsce możemy wyróżnić [Koniunktura w gospodarstwach rolnych..., dostęp 25.11.2017]:

- środki własne,
- kredyty,
- płatności bezpośrednie,
- pozostałe fundusze unijne.

Tabela 2. Wydatki gospodarstw rolnych według źródeł finansowania

Wyszczególnienie	Ogółem	Źródła finansowania działalności rolniczej			
		Środki własne	Kredyty	Płatności bezpośrednie	Pozostałe fundusze unijne
Gospodarstwa ponoszące wydatki:	W procentach				
Na bieżącą działalność rolniczą:	95,0	95,5	93,7	96,9	95,3
Zakup nawozów	80,1	80,7	79,1	85,4	79,8
Zakup pasz	49,3	49,6	53,3	50,5	55,4
Zakup środków ochrony roślin	67,8	68,6	69,2	75,6	65,9
Inwestycyjne:	26,3	26,2	49,9	27,4	33,5
Zakup ciągników, maszyn i urządzeń rolniczych	13,6	13,6	28,6	14,3	20,3
Budowa, remont lub modernizacja budynków gospodarczych	9,9	9,9	15,3	10,3	12,1
Zakup ziemi	2,6	2,5	8,2	2,8	2,4
Powiększenie stada podstawowego	2,2	2,2	4,7	2,4	3,3
Inne związane z gospodarstwem rolnym	52,8	53,3	52,2	61,8	44,0

Źródło: Koniunktura w gospodarstwach rolnych..., [dostęp 25.11.2017].

Jak wynika z danych w tab. 2, gospodarstwa niezależnie od źródła, w 2015 roku, najczęściej wydawały na finansowanie bieżącej działalności. Wśród wydatków na bieżącą działalność zdecydowanie przeważał zakup nawozów oraz środków ochrony roślin. W pokrywaniu inwestycji prym wiodło finansowanie kredytowe (49,9%), najmniej natomiast dokonywało się ich z wykorzystaniem środków własnych. Inwestycje dotyczyły głównie zakupu sprzętu, a także modernizacji budynków. Gospodarstwa wydawały niewielką część swoich zasobów pieniężnych na zakup ziemi oraz rozwój stada podstawowego.

Zasoby własne to podstawowe źródło, z jakiego gospodarstwo finansuje swoją działalność. Niskie dochody małych gospodarstw powodują jednak sytuację, w której rolnicy poszukują nowych źródeł finansowania. Specyfika zawodu jaki wykonują, pozwala jednak na większą różnorodność ich pozyskiwania. Rolnicy, oprócz pracy w własnym gospodarstwie, mogą także zarabiać poza obrębem swojego gospodarstwa. Pierwszym sposobem jest lokalne przetwarzanie wła-

snych produktów, mleka na ser lub też owoców na przetwory. W miarę rozwoju i inwestycji, z dodatkowego źródła dochodu może stać się jego głównym kierunkiem produkcji. Przykładem mogą być liczne gospodarstwa ekologiczne, które najczęściej zaczynały od produkcji żywności na małym areale, a wraz z upływem czasu produkcja ekologiczna zajmowała cały obszar gospodarstwa. Plusem takiego rozwiązania może być uzyskanie miana produktu lokalnego, czyli produktu wytwarzanego tradycyjnymi metodami i charakterystycznego dla danego obszaru [Kaleta 2008: 54]. Dobra takie często stają się bardzo znane, za przykład może służyć „czosnek latowicki” posiadający własną stronę internetową. Sprzyja to zainteresowaniu, a także cenie takich produktów. Kolejnym sposobem na poszerzenie działalności gospodarstwa jest świadczenie usług rolniczych. Może ono polegać na odpłatnym wypożyczeniu swojego sprzętu innym gospodarstwom lub wykonywaniu usług przy pomocy swojego sprzętu. Może to być świadczenie usług komunalnych poprzez pielęgnację poboczy, odśnieżanie, udrażnianie rowów, a także wykonywanie siewu lub zbioru plonów na polu innego rolnika [Kaleta 2008: 55–56].

Kredyty i pożyczki, szczególnie preferencyjne, to istotne źródło finansowania dla gospodarstw rolnych. Istnieje duża liczba gospodarstw, które z ich pomocą stały się konkurencyjne na rynku. W wyniku niskiej rentowności rolnictwa kredyty udzielane są na warunkach preferencyjnych. Kredyty preferencyjne są jednym z działań, jakie podejmuje państwo w celu przebudowy sektora rolnego. Są one zazwyczaj korzystniej oprocentowane od pozostałych. Funkcjonują one na podstawie umów z agencją, a także są dofinansowywane z budżetu państwa przez ARiMR, która spłaca część odsetek [Otta 1998: 19]. Najczęściej zaciągane kredyty dotyczą inwestycji, modernizacji, rozbudowy gospodarstw czy zakupów nowoczesnych maszyn i urządzeń. Kolejną grupą kredytów są kredyty na zakup gruntów. Mają one na celu powiększenie gospodarstwa o powierzchnię co najmniej 1 ha. Kredyty dla młodych rolników są stworzone, aby urządzić gospodarstwo rolne, zapewnić rolnikowi i jego rodzinie miejsce zamieszkania, a często również stałe źródło dochodów. Mogą dotyczyć zakupu gruntów, budynków mieszkalnych lub gospodarczych, a także zwierząt gospodarczych czy pasz treściwych. Podstawowym warunkiem takiego kredytu jest wiek rolnika, który nie może przekroczyć 40 lat. Ponadto wymagane jest wykształcenie rolnicze oraz udokumentowane 3 lata pracy w gospodarstwie rolnym.

3. ŚRODKI UNII EUROPEJSKIEJ W FINANSOWANIU ROLNICTWA

Płatności bezpośrednie są głównym instrumentem wsparcia, jakie gospodarstwa rolne otrzymują z funduszy unijnych. Początek stosowania dopłat miał miejsce w 1992 r. w ramach reformy MacSharry’ego. Miały one początkowo rekompens-

sować spadek dochodów spowodowany spadkiem cen gwarantowanych. Od 2003 r. zostały one oddzielone od produkcji rolnej, a ich głównym celem zostało wsparcie dochodów rolniczych, a nie motywacja do zwiększenia produkcji. Pozwoliło to na skupienie się do dostosowania wielkości produkcji do sytuacji rynkowej, a nie wielkością płatności. Obecnie w Unii Europejskiej możemy wyróżnić dwa systemy płatności [Informacja nt. możliwych przesunięć środków..., dostęp 24.11.2017]:

- system płatności podstawowej (państwa UE–15, Chorwacja, Malta, Słowenia),

- system jednolitej płatności obszarowej (państwa które przystąpiły do UE w 2004 r. lub później, z wyjątkiem Chorwacji, Malty, Słowenii).

W Polsce korzystano z systemu jednolitej płatności obszarowej. Oznaczało to, że świadczenia były proporcjonalne do wielkości użytków rolnych obrabianych przez rolników. Po wielu reformach, płatności bezpośrednie zostały istotnym instrumentem WPR. Przyczyniają się one m.in. do: zachowania użytków rolnych w dobrej kulturze, podwyższenia stopnia ochrony środowiska, wyrównywania kosztów związanych z wymogami unijnymi, pomagania w zachowaniu zasad równej konkurencji na rynku, a także podnoszenia poziomu życia w małych gospodarstwach.

Oprócz bezpośrednich płatności, Polacy w wyniku wstąpienia w szeregi Unii Europejskiej, mogą korzystać z szeregu innych dofinansowań. Do tej pory można było pozyskiwać środki z programów 2004–2006 i 2007–2013, cały czas natomiast można korzystać z programu 2014–2020. Są one uważane za jeden z najważniejszych czynników warunkujących rozwój gospodarstw [Żmija 2016: 50]. Instrumenty Wspólnej Polityki Rolnej tworzą grupę czynników zewnętrznych, są one uzupełnianie czynnikami wewnętrznymi, jak np.: zasoby czynników produkcji [Poczta i in. 2012: 207]. Program 2004–2006 był pierwszym, z jakiego skorzystali polscy rolnicy. Opierał się on na dwóch filarach. Pierwszym były dopłaty bezpośrednie oraz instrumenty wsparcia rynkowego, a drugim Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich, czyli PROW. PROW 2007–2013 wniósł jednak pewne zmiany, główną z nich było wprowadzenie czterech osi. Pierwsza z nich miała na celu poprawę konkurencyjności sektora rolnego i leśnego. Zadaniem drugiej była poprawa stanu środowiska naturalnego, ale także obszarów wiejskich. Oś trzecia odpowiadała za różnicowanie gospodarki wiejskiej oraz poprawę jakości życia rolników. Ostatnia z nich (LEADER) miała na celu aktywizację mieszkańców terenów wiejskich. Obecny PROW jest przede wszystkim ukierunkowany na ochronę środowiska, rozwój rolnictwa ekologicznego, a także wspieranie inicjatywy LEADER. Jego głównym zadaniem jest poprawa konkurencyjności sektora rolnego. Środki, jakie mają być przeznaczone na ten program, to 13,5 mld euro, 8,6 mld z budżetu Unii, a około 4,0 mld z budżetu Skarbu Państwa.

4. STUDIUM PRZYPADKU

Przedsiębiorstwo rolne, które było przedmiotem badań, znajduje się w centralnej Polsce. Ogólna powierzchnia gospodarstwa wynosi 57 hektarów. Przedsiębiorstwo specjalizuje się w produkcji zwierzęcej, odchowywane są w nim opasy sztuk, a także krowy, mleko dostarczane jest do OSM Łowicz. Całkowite pogłowie gospodarstwa mieści się w granicach 70 sztuk. Wartość gospodarstwa szacowana jest na 3 405 500 zł, a dochody oscylują w granicy 360 000 zł. rocznie.

W latach 2010–2017 przedsiębiorstwo trzykrotnie składało wnioski w celu pozyskania dofinansowania ze środków unijnych. Każdy z nich został finalnie rozpatrzony pozytywnie. Wnioski były sporządzane we współpracy z pracownikami Łódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Bratoszewicach. Dokumenty do dofinansowania złożone zostały w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Łodzi. Wnioski dotyczyły projektów ujętych w tab. 3.

Tabela 3. Projekty przedsiębiorstwa

Nazwa projektu	Przyznana kwota dofinansowania (zł)	Data przyznania pomocy	Program
Ułatwianie startu młodemu rolnikom	75 000	14.12.2010	PROW 2007–2013
Modernizacja gospodarstw rolnych	104 750	20.07.2012	PROW 2007–2013
Modernizacja gospodarstw rolnych	79 100	01.12.2016	PROW 2014–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów źródłowych przedsiębiorstwa.

W 2010 roku przedsiębiorstwo otrzymało pierwsze dofinansowanie w ramach działania „Ułatwianie startu młodemu rolnikom” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013. Środki na dofinansowanie pochodziły z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Decyzja o przyznaniu płatności została wydana 14 grudnia 2010 r. Pomoc finansowa w wysokości 75 tys. zł została przyznana w jednej transzy. Za kwotę 40 tys. zł zakupiono i zamontowano dojarkę przewodową. W efekcie inwestycji skrócony został czas dojenia oraz wzrosła liczba pogłowia dojonego jednocześnie. Kolejną zaletą takiego rozwiązania jest racjonalne wykorzystanie pracy właściciela. Za pozostałe 35 tys. zł zostały zakupione wysokocielne jałówki. Zostały one sprowadzone z Czech, w celu zwiększenia średniej wydajności stada. Zwierzęta pochodziły z hodowli, która może pochwalić się bardzo dobrym materiałem genetycznym. Poprzez inseminację zakupionych jałówek,

wysokiej klasy nasieniem, właściciel gospodarstwa zbudował stado o dobrej genetyce oraz wysokiej wydajności.

Wymogami, jakie musiał spełnić właściciel w terminie nie przekraczającym 3 lat od momentu otrzymania decyzji o przyznaniu pomocy było:

- „nabycie gospodarstwa wskazanego w biznesplanie,
- podjęcie samodzielnego prowadzenia gospodarstwa,
- ubezpieczenia na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników z mocy ustawy w pełnym zakresie jako rolnik,
- uzyskanie wpisu do ewidencji producentów, stanowiącej część krajowego systemu ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków przyznanie płatności, jeżeli jako małżonek nie został dotychczas wpisany do tej ewidencji” [Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r..., Dz.U. 2007, nr 200, poz. 1443. z późn.zm. §15 ust. 3].

Dokumenty potwierdzające spełnienie wymogów zostały przez Beneficjenta doręczone do oddziału regionalnego ARiMR.

W 2012 r. przedsiębiorstwo otrzymało drugą dotację dla projektu „Modernizacja gospodarstw rolnych” w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013, finansowaną ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Umowa dotycząca przyznania pomocy została zawarta 20 lipca 2012 r. w Łodzi.

Stronami w umowie była ARiMR z siedzibą w Warszawie i przedsiębiorstwo rolne. Pomoc została wypłacona w jednej transzy w wysokości 104 750 zł. Z przyznanej dotacji zakupiono ciągnik Case Maxximum 125 c za kwotę 270 tys. zł. Wkład własny wyniósł 165 250 zł, z czego 100 tys. zł zostało pokryte z zaciągniętego w tym celu kredytu, natomiast 65 250 zł zapłacono ze środków własnych gospodarstwa. Inwestycja ta pozwoliła na skrócenie czasu wykonywania prac polowych. Ciągnik ten stał się główną siłą roboczą gospodarstwa, zastępując o wiele mniejszej mocy Zetor 7 045 w najcięższych pracach polowych. Ma on moc znamionową wynoszącą 125 KM, a więc o 55 KM więcej niż wspomniany wcześniej Zetor. Pozwala to na skorzystanie z agregatu uprawowo siewnego, dzięki czemu pole jednocześnie jest przygotowywane pod zasiew i obsiewane. Kolejną maszyną pozwalającą na oszczędności był zakup pługa obrotowego. Zainwestowanie w zakup nowych i większych maszyn, pozwoliło na jednoczesne wykonywanie kilku zabiegów i obrabianie większej powierzchni pola. Umożliwia to zaoszczędzenie czasu pracy, a także kosztów związanych z zużyciem paliwa. Kolejnym atutem tej inwestycji są obniżone koszty utrzymania maszyny. Ciągnik został kupiony u dealera i jako nowa maszyna objęty gwarancją, wobec tego koszty serwisu i napraw ograniczono do minimum.

Tabela 4. Trzecia dotacja przedsiębiorstwa

Nazwa maszyny	Cena (zł)	Data zakupu
Prasa Case IH RB 344	98 000	10.02.2017
Gruber	18 000	10.02.2017
Paszowóz Alima evolution 8	80 000	23.08.2017
Razem	196 000	
Dotacja	79 100	
Wkład własny	116 900	

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów źródłowych przedsiębiorstwa.

W 2016 roku przedsiębiorstwo otrzymało trzecią dotację z projektu „Modernizacja gospodarstw rolnych” w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, finansowana ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Umowa dotycząca przyznania pomocy została zawarta 01 grudnia 2016 r. w Łodzi. Stronami w umowie była ARiMR z siedzibą w Warszawie oraz przedsiębiorstwo rolne. Pomoc w wysokości 79 100 zł została przyznana w jednej transzy. Pierwszą maszyną jaka została zakupiona z przyznanej dotacji była prasa zwijająca Case IH Rb 344, której cena wyniosła 98 tys. Inwestycja ta pozwoliła na skrócenie czasu pracy. Prasa wyposażona jest w noże tnące oraz rotor, co powoduje, że pasza przygotowywana ze sporządzonych przez nią bel, będzie miała większą wartość odżywczą dla bydła, a także skróceniu ulegnie czas sporządzania paszy TMR (Total Mixed Ration). Dodatkowo prasa wyposażona jest w podbieracz o szerokości roboczej 2 m, co ogranicza straty w zbiorach.

Drugą z zrealizowanych inwestycji jest zakup agregatu ścierniskowego. Całkowity koszt nabycia maszyny wyniósł 18 tys. zł. Głównym zadaniem agregatu ścierniskowego jest wykonywanie uprawy poźniwej, która powoduje spulchnienie gleby, wymieszanie resztek poźniwych z glebą oraz wyrównanie powierzchni pola. Dotacja pokryła także część kosztów związanych z zakupem paszowozu. Przedsiębiorstwo zapłaciło za maszynę 80 tys. zł. Inwestycja ta pozwoliła na zastosowanie w żywieniu bydła systemu paszy TMR. Technologia pozwala na polepszenie się zdrowotności krów, zwiększenie pobierania suchej masy, co ma wpływ na poprawę wydajność mlecznej krów, a także przyrost masy ciała u bydła opasowego. Następną korzyścią jest racjonalne wykorzystanie zasobów pracy ludzkiej oraz zmniejszenie czasu pracy związanego z karmieniem pogłowa. Całkowity koszt maszyn zakupionych przez przedsiębiorstwo wyniósł 196 tys. zł, z czego 116 900 zł był to wkład własny.

Efektom uzyskanych dofinansowań był znaczny wzrost wielkości ekonomicznej przedsiębiorstwa rolnego. Pozyskane pieniądze pozwoliły na unowo-

czeńnienie oraz uzupełnienie parku maszynowego. Zwiększeniu uległo także pogłowie bydła, co wiąże się ze wzrostem dochodów z podstawowej działalności. Pomimo zwiększonego pogłowia, poprzez zastosowanie nowych rozwiązań technologicznych, czas poświęcany na pracę przy zwierzętach uległ skróceniu.

Tabela 5. Ocena zakupu jałówek

Wyszczególnienie	Średnia wydajność 1 jałówki stada podstawowego gospodarstwa „Agrolux” w 2011 r. (bez jałówek zakupionych z dotacji)		Średnia wydajność 1 jałówki zakupionej z dotacji w 2011 r.	
	Liczba l. mleka	Dochód	Liczba l. mleka	Dochód
Dzień	20	26	30	39
30 dni (miesiąc)	600	780	900	1 170
1 laktacja (10 miesięcy)	6 000	7 800	9 000	11 700

*dochód obliczony zostało na podstawie średniej ceny mleka w mleczarni OSM Łowicz w 2011 roku

** laktacja to okres wydzielania mleka u krowy

*** gospodarz zakupił 8 jałówek z dotacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów źródłowych przedsiębiorstwa.

Jak wynika z danych zaprezentowanych w tab. 5, dostarczonych przez przedsiębiorstwo, jedna jałówka stada podstawowego, nie wliczając jałówek zakupionych z dotacji w 2011 roku, oddawała dziennie 20 l. mleka. Według danych z tabeli średnia dzienna wydajność jednej jałówki zakupionej z dotacji w 2011 r. wyniosła 30 l. W okresie jednej laktacji jałówki zakupione z dotacji oddają średnio o 3 tys. l. więcej białego surowca. Uwzględniając przeciętną cenę z 2011 r. w mleczarni OSM Łowicz wynoszącą 1,30 zł, jedna jałówka zakupiona z dotacji dostarcza w okresie jednej laktacji 9 000 l. mleka, co daje przychód w wysokości 11 700 zł. Przedsiębiorstwo dokonało zakupu 8 jałówek, co zwiększyło jego roczny dochód z produkcji mleka o 93 600 tys. zł. Każda z jałówek urodziła w 2011 r. jedno cielę. Wartość jednego cielaka w 2011 r. wynosiła przeciętnie 650 zł, co dodatkowo zwiększyło wartość majątku gospodarstwa o 5 200 zł. Całość inwestycji przynosi gospodarzowi co-rocennie średnio 98 800 zł.

Zamontowana dojarka przewodowa firmy De Laval zastąpiła w przedsiębiorstwie dojarkę konwiową Afla Laval Archimedes. Dojarka poprzez zastosowanie rurociągu, którym transportowane jest mleko, pozwala na zaoszczędzenie czasu, a także zasobów pracy ludzkiej. Użytkowanie dojarki przewodowej wpływa na jakość uzyskiwanego mleka. W wyniku zamontowania wydajniejszej pompy rolnik może dojść od 4 do 8 krów jednocześnie. Czas dojenia stada pod-

stawowego przedsięwzięcia został skrócony z 3 godzin do 1 godziny. Inwestycja ta podnosi znacznie komfort pracy. Wadą dojarki przewodowej jest natomiast koszt utrzymania, który jest o 1 300 zł miesięcznie wyższy niż dojarki konwiowej.

Tabela 6. Ocena zakupu i montażu dojarki przewodowej

Wyszczególnienie	Nazwa dojarki	
	Alfa Laval Archimedes	De Laval
Typ dojarki	konwiowa	przewodowa (rurociągowa)
Ilość aparatów udojowych	2	4
Czas dojenia 30 krów (h)	3	1
Miesięczne koszty utrzymania (zł)	700	2 000

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów źródłowych przedsiębiorstwa.

Tabela 7. Ocena zakupu ciągnika Case Maxxum 125 c

Wyszczególnienie	Marka ciągnika			
	Zetor 7045		Case Maxxum 125 c	
	Szerokość robocza (m)	Wydajność na 1 godz. pracy (ha)	Szerokość robocza (m)	Wydajność na 1 godz. pracy ha
Orka	0,9	0,5	1,8	1,5
Przygotowanie do zasiewu	2,8	2	3	2,5
Zasiew	3	2,5		
Uprawa poźniwna	1,8	1,2	3	2,5
Moc znamionowa (km)	70		125	

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów źródłowych przedsiębiorstwa.

W tabeli 7 zostały przedstawione podstawowe dane techniczne na temat zabiegów jakie wykonywane są przez ciągnik Case Maxxum 125 c finansowanego dotacją. Jak wynika z informacji zawartych w tab. 7, w ciągu jednej godziny zabieg orki wykonywany jest na trzykrotnie większej powierzchni pola. Proces przygotowania do zasiewu oraz siew, poprzez wykorzystanie agregatu uprawowo siewnego, jest wykonywany jednocześnie, co pozwala na zaoszczędzenie czasu, a także ogranicza koszty związane z zużyciem paliwa. Wydajność pracy podczas wykonywania uprawy poźniwnej zwiększyła się o 1,3 ha/h. Poprzez wykorzystanie maszyn o większej szerokości roboczej, czas wykonywania pracy w przedsiębiorstwie został skrócony, co pozwala na świadczenie usług generują-

ce dodatkowy przychód dla gospodarstwa. Całość inwestycji jest bardzo ważna z punktu widzenia rozwoju przedsiębiorstwa. Większe maszyny pozwalają na obrabianie większej powierzchni uprawowej. Dodatkowo ciągnik Case Maxxum 125 c oferuje możliwość zwiększenia swojej mocy do 160 KM, co w przyszłości może pozwolić na zaoszczędzenie jeszcze większej ilości czasu.

Tabela 8. Ocena zakupu prasy Case IH RB 344

Wyszczególnienie	Nazwa prasy	
	Welger RP 15	Case IH RB 344
Wysokość beli (cm)	150	120
Szerokość podbieracza (cm)	140	200
System owijania	Owijanie sznurkiem	Owijanie sznurkiem bądź siatką
Wyposażenie dodatkowe	brak	Centralne smarowanie, rotor, noże tnące
Cennik usług (zł)		
Prasowanie bez noży tnących	10	
Prasowanie z włączonymi nożami tnącymi	15	

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów źródłowych przedsiębiorstwa.

Prasa Case IH RB 344 zastąpiła w przedsiębiorstwie prasę Welger RP 15. W prasie Case IH RB zastosowano system owijania sznurkiem bądź siatką. Obecnie belki owijane są wyłącznie przy użyciu siatki. Belka jest owijana siatką 2 razy, poprzednio przy użyciu sznurka, w zależności od ustawienia było to od 10 do 16 razy. Jeden obrót komory prasy zajmuje około 5 sekund, przy ustawieniu owijania sznurkiem na 12 razy owinięcie jednej belki zajmuje około 1 minuty. Zastosowanie siatki skraca ten czas do 10 sekund. W przedsiębiorstwie rocznie prasuje się przeciętnie 1 500 bel, wykorzystując technologię owijania siatką może on oszczędzić corocznie około 20 godzin pracy. Istotną korzyścią inwestycji jest jej wyposażenie dodatkowe. W prasie zostało zastosowane centralnie smarowanie łańcuchów, sprzyja to dłuższej żywotności sprzętu. Ponadto prasa wyposażona jest w rotor oraz noże tnące, co pozwala na rozdrabnianie zbieranej paszy. Przedsiębiorstwo w momencie zakupu prasy rozpoczęło świadczenie usług prasowania. W 2017 roku wykonało usługę prasowania 230 bel bez użycia noży tnących, co przyniosło 2 300 zł przychodu oraz 370 bel z życiem noży tnących co dało 5 550 zł.

Agregat ścierniskowy zastąpił wykorzystywaną poprzednio przez przedsiębiorstwo bronę talerzową. Brona talerzowa była wypożyczana za kwotę 100 zł dziennie. Rolnik użytkował maszynę 6 dni, w ciągu roku co generowało koszty w wysokości 600 zł. Inwestycja pozwoliła na ograniczenie kosztów związanych z wypożyczeniem maszyny. Jak wynika z danych w tabeli 8 skróceniu uległ czas

wykonywania uprawy poźniwej, ponieważ wykorzystując zakupiony gruber rolnik jest w stanie uprawić w ciągu jednej godziny o 1,3 ha powierzchni uprawnej więcej.

Tabela 9. Ocena zakupu wozu paszowego

Wyszczególnienie	Zadawanie paszy bez wozu paszowego	Zadawanie paszy przy użyciu wozu paszowego
Liczba pracowników	3	2
Czas pracy (h)	2	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów źródłowych przedsiębiorstwa.

Zakupiony przy pomocy środków Unijnych wóz paszowy pozwala na zmniejszenie liczby pracowników potrzebnych do zadawania paszy z 3 do 2. Wynika to z faktu, iż cała pasza jaką otrzymują zwierzęta, mieszana jest w wozie paszowym i nie wymaga osobnego zadawania. Kolejną korzyścią wynikającą z inwestycji jest skrócenie o 1 godzinę czasu pracy. Dodatkowo paszowóz całkowicie mechanizuje rozdawanie paszy, przez co zwiększa się komfort pracy.

PODSUMOWANIE

Współczesne rolnictwo, to rolnictwo opierające się na innowacyjnych rozwiązaniach technologicznych i organizacyjnych. Jednym ze źródeł finansowania działalności rolniczej są fundusze strukturalne Unii Europejskiej, w tym te skierowane bezpośrednio do sektora rolniczego. Młodzi rolnicy rozpoczynający działalność w zdecydowanej większości przejmują gospodarstwa, w których warunki pracy nie są dostosowane do obecnych standardów. Wsparcie unijne, przejawiające się w programach typu: „Ułatwienie startu młodym rolnikom”, zapewnia lepszy start przyszłym i obecnym rolnikom, a „Modernizacja gospodarstw rolnych” wspiera ich dalszy rozwój. Corocznie otrzymywane dopłaty bezpośrednie pozwalają rolnikom na zakup nawozów lub maszyn. Są one fundamentalnym środkiem, który pozwala na zwiększenie produktywności uprawianej ziemi. Analizując coroczny budżet Unii Europejskiej możemy zauważyć, że każdego roku połowa całkowitej sumy budżetowej przeznaczana jest na rozwój rolnictwa, co świadczy o wyjątkowej istotności tego tematu.

Celem pracy była ocena wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej w finansowaniu gospodarstw rolnych w Polsce.

Realizacja celu wymagała przeprowadzenia analizy funkcjonowania przykładowego gospodarstwa rolnego, będącego beneficjentem środków Unii Euro-

pejskiej w latach 2004–2017. Badania przeprowadzono wykorzystując materiały źródłowe przedsiębiorstwa rolnego „Agrolux”. Całkowita powierzchnia gospodarstwa wynosi 58 ha, przez co zalicza się ono do gospodarstw o średniej wielkości. Gospodarstwa średnie są obecnie największymi beneficjentami środków Unii Europejskiej.

Hipoteza mówiąca, że środki pomocowe Unii Europejskiej determinują rozwój ekonomiczny polskich gospodarstw rolnych została rozpatrzona pozytywnie.

W przedsiębiorstwie opisanym w pracy, fundusze unijne zapoczątkowały szereg fundamentalnych zmian. Pierwszą z nich było dwukrotne powiększenie się gospodarstwa. Środki, jakie otrzymał beneficjent dotacji pozwoliły mu zmodernizować gospodarstwo, a co za tym idzie oszczędzić czas pracy i koszty związane z ich utrzymaniem. Poprawił się komfort pracy, co jest dodatkowym motywatorem do dalszego rozwoju swojej działalności.

BIBLIOGRAFIA

- Informacja nt. możliwych przesunięć środków pomiędzy płatnościami związanymi z produkcją, www.minrol.gov.pl [dostęp 24.11.2017].
- Józefowicz K.M., 2015, *Polski sektor rolno-spożywczy w warunkach Wspólnej Polityki Rolnej*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie Wydział Nauk Ekonomicznych, Olsztyn.
- Kaleta A., 2008, *Dywersyfikacja źródeł dochodów ludności wiejskiej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Koniunktura w gospodarstwach rolnych w drugim półroczu 2015 roku (wersja rozszerzona), Tabela 5, www.stat.gov.pl [dostęp 25.11.2017].
- Otta W., 1998, *Działalność kredytowa banku*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań.
- Rocznik statystyczny pracy, www.stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-pracy-2017,7,5.html [dostęp 6.02.2019].
- Poczta W., Siemiński P., Sierszchulski J., 2012, *Przestrzenne zróżnicowanie aktywności rolników w pozyskiwaniu środków unijnych na rozwój gospodarstw rolnych w Wielkopolsce na przykładzie działania „Modernizacja gospodarstw rolnych”*, „Journal of Agribusiness and Rural Development”, vol. 3(25).
- Kłodziński M, Dzuna W. (red.), 2005, *Rolnictwo a rozwój obszarów wiejskich*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013, Dz.U. 2007, nr 200, poz. 1443 z późn.zm. §15, ust. 3.
- Runge A., 2008, *Słownik pojęć z geografii społeczno-ekonomicznej*, Videograf Edukacja, Katowice.
- Smid W., 2007, *Leksykon przedsiębiorcy*, Wydawnictwo POLTEXT, Warszawa.
- Szukalski S. M., 2004, *Zmiany sektorowej struktury gospodarki polskiej w latach 1992–2002 na tle gospodarek Wspólnoty Europejskiej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Społecznej w Ostrołęce”, nr 1, Ostrołęka.

- Zegar J.S., 2008, *Dochody w rolnictwie w okresie transformacji i integracji europejskiej*, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa.
- Żmija D., 2016, *Wpływ Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej na funkcjonowanie małych gospodarstw rolnych w Polsce*, Difin SA, Warszawa.

EU ASSISTANCE FUNDS IN THE FINANCIALISING FARMSTEADS – THE CASE STUDY

Abstract

The article concerns the importance of European funds in financing the farms in Poland. In recent years, as a result of systemic transformation and Poland's accession to the structures of the European Union, the agricultural sector in Poland has changed a lot. In order to remain competitive, the farms must constantly modernize the machinery park. The EU's assistance funds are currently one of the basic sources of financing a purchase of the new machines. In the European Union the agricultural sector is treated as a priority. Every year, a half of the EU's budget is dedicated to finance the agriculture sector. The purpose of this article is to assess the useage of European Union's aid resources in financing the farms in Poland.

Keywords: agriculture, EU funds, agricultural development, agricultural sector.

Przyjęto/Accepted: 20.03.2019
Opublikowano/Published: 31.03.2019

BADANIE ŚWIADOMOŚCI STUDENTÓW UNIwersYTETU ŁÓDZKIEGO W ZAKRESIE PRZESTĘPSTW KARUZELOWYCH W PODATKU OD TOWARÓW I USŁUG

Tomasz Saganowski

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki

Streszczenie

Podatek od towarów i usług już od jego wprowadzenia, czyli 1993 roku stanowi istotne źródło dochodów budżetu państwa. Polska przygotowywała się do przystąpienia do Unii Europejskiej, dlatego musiała przebudować system podatkowy w kierunku dostosowania go do wymogów gospodarki rynkowej. W efekcie zmian, został zlikwidowany system poboru podatku od towarów i usług importowanych na terenie państwa, w którym dokonywane są rozliczenia podatku VAT, w zakresie wewnątrzspółnotowego obrotu towarowego. Przyczyniło się to do powstania przestępczego mechanizmu – karuzeli podatkowej, polegającej na przepływie towarów pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej w bardzo skomplikowany sposób. Finałnym etapem karuzeli podatkowej jest wyłudzenie zwrotu podatku oraz uchylanie się od jego płacenia. Celem artykułu jest zbadanie oceny świadomości studentów Uniwersytetu Łódzkiego o kierunkach ekonomicznych i prawniczych odnośnie przestępstw karuzelowych, które są przyczyną luki budżetowej oraz zagrożeniem dla uczciwych przedsiębiorców pozbawiając ich odliczeń podatku naliczonego. W artykule postawiona została następująca hipoteza badawcza, czy dotychczasowy program nauczania na kierunkach ekonomicznych i prawniczych Uniwersytetu Łódzkiego jest wystarczająco odpowiedni i należyce uświadamia studentów przed mechanizmem wykorzystywanym przez nieuczciwych przedsiębiorców. Przeprowadzone zostały badania wśród studentów Uniwersytetu Łódzkiego, studiujących kierunki ekonomiczne i prawnicze. W opracowaniu podjęto próbę, pozwalającą ocenić, czy dotychczasowy program nauczania Uniwersytetu Łódzkiego przekazuje odpowiednią wiedzę dotyczącą karuzel podatkowych. Studenci kierunków ekonomicznych i prawniczych powinni być przygotowani na tego typu sytuacje oraz uczuleni na dokładne weryfikowanie nowych kontrahentów. Znając mechanizm wyłudzenia podatku od towarów i usług metodą karuzelową, w znacznym stopniu zmniejszy się zjawisko występujące w gospodarce, nie tylko polskiej, ale również europejskiej.

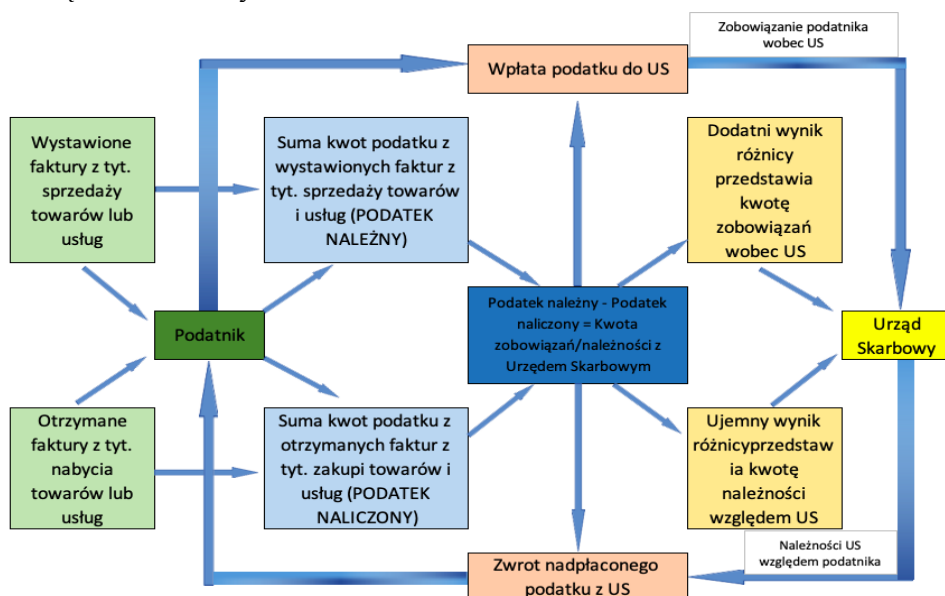
Słowa kluczowe: karuzela podatkowa, podatek VAT, Uniwersytet Łódzki, podatek należny, podatek naliczony.

JEL Class: H2, H26, G28.

1. ISTOTA PODATKU OD TOWARÓW I USŁUG

Ustawa o podatku od towarów i usług wprowadza pojęcie podatku naliczonego oraz podatku należnego. Podatek należny jest to łączna suma kwot podatku wynikająca z dostaw towarów lub świadczenia usług przez przedsiębiorców. Z kolei podatek naliczony jest to suma kwot podatku wynikająca z otrzymanych faktur przez podatnika z tytułu nabycia towarów lub usług. W sytuacji, kiedy zakup towarów jest importem, przed obliczeniem podstawy opodatkowania, należy obliczyć cło oraz akcyzę. Zgodnie z art. 86 ust. 1 ustawy o VAT podatnik ma prawo do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego.

Na rysunku 1 został zaprezentowany przykład regulowania zobowiązań z Urzędem Skarbowym.

Rysunek 1. Proces rozliczenia podatnika z Urzędem Skarbowym

Źródło: opracowanie własne.

Na rysunku 1 został przedstawiony sposób rozliczenia podatnika z Urzędem Skarbowym. Analizując powyższy diagram można dostrzec dwie sytuacje. W pierwszej sytuacji suma kwot podatku z otrzymanych faktur zakupu przewyższa sumę kwot podatku z wystawionych faktur sprzedaży. W takiej sytuacji podatnik otrzyma z Urzędu Skarbowego zwrot nadwyżki zapłaconego podatku. W drugiej sytuacji suma kwot z wystawionych faktur sprzedaży przez podatnika jest wyższa, niż suma kwot podatku z otrzymanych faktur zakupu. W takim

przypadku podatnik jest zobowiązany do uiszczenia opłaty w odpowiednim Urzędzie Skarbowym.

Podatek posiada charakterystyczną budowę, która służy do przedłożenia myśli podatkowej na język przepisów prawnych. Określają one relacje pomiędzy organami podatkowymi, działającymi w imieniu państwa, oraz osobami zobowiązanymi do zapłaty podatku. Pozwala na to odróżnienie podatków między sobą [Kostecki 1985: 151].

Przedmiot podatku, obejmujący sytuację, zjawisko, stan prawny lub faktyczny, w którym ustawodawca łączy obowiązek uiszczenia zobowiązania podatkowego [Harasimowicz 1988: 115]. Jest on rzeczą lub zdarzeniem, z którego wynika powstanie obowiązku podatkowego np. uzyskanie przychodu, dochodu, wydatki, przyrost majątku. Przedmiot podatku jest ściśle powiązany ze źródłem podatku, ponieważ źródło podatku wynika z dochodu i majątku [Wolański 2016: 22].

Wewnątrzwspólnotowe nabycie towarów (WNT) jest to nabycie prawa do rozporządzenia towarami jak właściciel, które w wyniku dokonanej dostawy są transportowane na terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej inne niż terytorium państwa członkowskiego rozpoczęcia wysyłki lub transportu przez dokonującego dostawy, nabywcę towarów lub na ich rzecz.

Transakcja stanowi WNT, jeśli nabywcą towarów jest:

- osoba prawna niebędąca podatnikiem (pod pewnymi warunkami);
- podatnik VAT – osoba prawna, jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, bądź osoba fizyczna wykonująca samodzielnie działalność gospodarczą bez względu na rezultat tej działalności – lub podatnik podatku od wartości dodanej innego kraju wspólnoty, o ile nabywane towary mają służyć działalności gospodarczej podatnika.

Do transakcji WNT konieczne jest, aby dokonujący dostawy towarów był podatnikiem VAT lub podatnikiem podatku od wartości dodanej.

Wewnątrzwspólnotowa dostawa towarów (WDT) jest to wywóz towarów z terytorium kraju o wykonaniu czynności opodatkowanych na terytorium państwa członkowskiego inne niż terytorium kraju.

Transakcja WDT jest uznawana, gdy nabywca towarów jest:

- podatnikiem podatku od wartości dodanej zidentyfikowanej na potrzeby transakcji wewnątrzwspólnotowych na terytorium państwa członkowskiego innym niż terytorium kraju;
- osobą prawną niebędącą podatnikiem podatku od wartości dodanej, która jest zidentyfikowana na potrzeby transakcji wewnątrzwspólnotowych na terytorium państwa członkowskiego innym niż terytorium kraju.

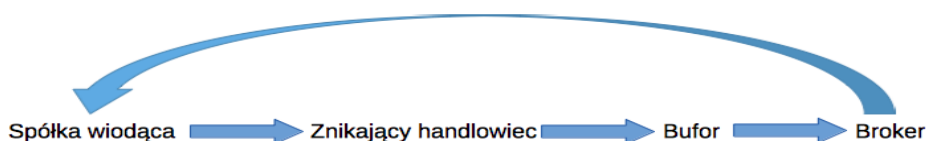
Za WDT uznaje się również przemieszczenie przez podatnika lub na jego rzecz towarów należących do jego przedsiębiorstwa z terytorium kraju na terytorium państwa członkowskiego inne niż terytorium kraju, które zostały przez tego podatnika na terytorium kraju w ramach prowadzonego przez niego przedsię-

biorstwa wytworzone, wydobyte, nabyte, w tym również w ramach wewnątrz-wspólnotowego nabycia towarów, albo sprowadzone na terytorium kraju w ramach importu towarów, jeżeli mają służyć działalności gospodarczej podatnika.

2. CHARAKTERYSTYKA PRZESTĘPSTW KARUZELOWYCH

Karuzela podatkowa jest przestępczym mechanizmem polegającym na wyłudzeniu nienależnego zwrotu towarów. Jej głównym celem jest uchylanie się od opodatkowania oraz wyłudzenia zwrotu podatku VAT. W obrocie towarowym wykorzystywane są nie tylko realne przepływy towarów, ale również, nieuczciwi przedsiębiorcy wystawiają fikcyjne faktury, które bezpodstawnie generują wartość podatku VAT.

Oszuści podatkowi najczęściej wybierają towar o małych gabarytach, a znaczącej wartości. Jest tak, ponieważ małe artykuły zazwyczaj są łatwiejsze w transporcie. Nieuczciwi przedsiębiorcy tworzą karuzelę, w której towar przepływa przez szereg podmiotów. Do stworzenia owej karuzeli początkowym podmiotem jest tzw. „spółka wiodąca”. Spółka ta, w głównej mierze jest odpowiedzialna za zorganizowanie kanału dystrybucyjnego. Pełni również dwie ważne funkcje. Jedną z nich jest dostarczenie towarów dla tzw. „znikających handlowców”. Kolejnym zadaniem takiej spółki jest nabycie towarów w ramach wewnątrz-wspólnotowego nabycia towarów lub eksportu towarów dla tzw. „brokerów”. Spółka wiodąca ulokowana jest poza granicami państwa, na którego terytorium jest popełniane przestępstwo skarbowe. Oznacza to, że jest poza odpowiedzialnością karną państwa, w którym dochodzi do wyłudzenia podatku VAT. Zazwyczaj spółki wiodące prawidłowo rozliczają się z tytułu podatku VAT, aby utrudnić wykrycie nieuczciwego precedensu. Kolejnym podmiotem w karuzeli podatkowej jest już wcześniej wspomniany „znikający handlowiec”. Należy on do podmiotów przestępczych, który jest prowadzony przez tzw. „słupy”. Są to zazwyczaj ludzie bez majątków, którzy za niewielkim wynagrodzeniem podpisują wskazane dokumenty. „Ludzie – słupy” nie są świadomi popełnienia czynu karalnego. Przesiębiorstwa, które zakupują towary od znikającego handlowca są nazywani „buforami”. W jednej karuzeli podatkowej takich podmiotów jest nawet kilkadziesiąt, aby utrudnić wykrycie przestępstwa przez organy ścigania. „Bufor” prowadzi działalności zgodnie z prawem [Kozub-Skalska 2017: 146–147]. Uproszczony schemat przestępstw karuzelowych został przedstawiony na rys. 2.

Rysunek 2. Łańcuch transakcji w przestępstwach karuzelowych

Źródło: opracowanie własne.

Spółka wiodąca podczas sprzedaży towarów nie nalicza podatku w ramach wewnątrzspółnotowej wymiany towarów. Towary te są zakupione przez znikających handlowców, którzy po sprzedaży towarów buforom naliczają podatek VAT. Po otrzymaniu zapłaty od buforów nie odprowadzają podatku VAT należnego do Urzędu Skarbowego tylko likwidują działalność gospodarczą. Bufor, który jest uczciwym przedsiębiorcom, nie jest świadomy, że bierze udział w przestępczym precedensie. Zgodnie z prawem, po dalszej sprzedaży towarów dla brokerów, rozlicza się prawidłowo z Urzędem Skarbowym. Towary następnie są ponownie kupowane przez spółkę wiodącą w ramach wewnątrzspółnotowej wymiany towarów. Oznacza to ponowne zwolnienie z VAT-u, a broker, jako kolejny podmiot zwraca się z prośbą o zwrot podatku, po czym usuwa swoją działalność handlową. Po przeprowadzeniu takiego schematu karuzeli, do państwa nie jest odprowadzony należny podatek, a dodatkowo nieuczciwi przedsiębiorcy zwracają się z prośbą o zwrot podatku. Naraża to państwo na ogromne straty w budżecie państwa.

Problem nadużyć podatkowych dotkliwie naraża uczciwych przedsiębiorców na nieźrównoważone konkurowanie. Można to dostrzec na podstawie dwóch aspektów [Sokołowski i Sosnowski 2015: 51]:

- nieuczciwi przedsiębiorcy zazwyczaj sprzedają towary taniej o wysokość podatku od towarów i usług, którego w przeszłości nie odprowadzili; oznacza to problem z popytem na dany produkt lub usługę bez obniżenia cen, często do poziomu dumpingowego;

- uczciwi przedsiębiorcy są bardziej podatni na kontrole ze strony Urzędu Skarbowego; ich rozliczenia mogą być zakwestionowane, gdy przedsiębiorca dokonywał wymiany towarów z grupami przestępczymi; brak dostatecznej wiedzy o kontrahencie może spowodować, że przedsiębiorca bez świadomości może uczestniczyć w łańcuchu podatkowym; sankcją dla owego przedsiębiorcy jest brak możliwości odliczenia podatku VAT naliczonego, co w konsekwencji może powodować liczne problemy z regulowaniem zobowiązań, a nawet do ogłoszenia bankructwa.

3. SPOSOBY OGRANICZANIA NADUŻYĆ W PODATKU VAT

Wartość luki budżetowej wynikającej z działalności przestępczej wynikającej z przestępczości podatkowej na koniec 2016 roku szacowana była na 37 mld PLN, czyli 2,5% PKB [Godusławski, Chądzyński, 2018]. Pośrednio na wyłudzeniach tracą wszyscy obywatele kraju. Umniejszone przychody Skarbu Państwa z tytułu bezprawnie wyłudzonego podatku VAT powodują uszczuplenie budżetu państwa, co prowadzi do mniejszych wydatków budżetowych. Mniejsze zasoby środków finansowych budżetu państwa nie prowadzą do dodatkowych inwestycji, np. budowy autostrad, szpitali, ośrodków sportowych. Prowadzi to do zmniejszenia popytu, następnie ograniczenia produkcji i jest przyczyną wzrostu bezrobocia. To powoduje, że pośrednio na tego rodzaju przestępstwach traci każdy obywatel. Hamuje to gospodarkę ekonomiczną naszego kraju, innowacyjne projekty rozwojowe, a co za tym idzie poziom życia mieszkańców kraju. Dodatkowym aspektem są liczne problemy przedsiębiorców, którzy poprzez zostanie ofiarą karuzeli podatkowej mają ogromne problemy z sytuacją finansową przedsiębiorstwa, co często prowadzi do upadłości. Bycie podmiotem w łańcuchu przestępczym pozbawia ich możliwości odliczenia podatku VAT naliczonego.

Działania Ministerstwa Finansów, które poprawiają skuteczność zwalczania oszustw podatkowych w podatku od towarów i usług zostały uchwalone 26 lipca 2013 roku, natomiast weszły w życie 1 października 2013 roku. Polegają na [Paduch 2016: 627]:

- rozwoju działań z administracjami podatkowymi krajów członkowskich Unii Europejskiej,
- rozszerzeniu zakresu stosowania systemu odwrotnego obciążenia na obrót wybranymi wyrobami z miedzi i stali; również na dodatkowe grupy towarów stanowiących surowce wtóre i odpady (załącznik 11, Ustawa o VAT);
- likwidacji możliwości kwartalnego rozliczania podatku VAT przez podatników, którzy dokonują wymiany towarami wrażliwych (załącznik 13, Ustawa o VAT);
- wprowadzeniu instytucji odpowiedzialności podatkowej nabywcy za zobowiązania podatkowe VAT sprzedawcy; dotyczy to dóbr wrażliwych, niektórych wyrobów stalowych, paliwa, złota nieobrobionego.

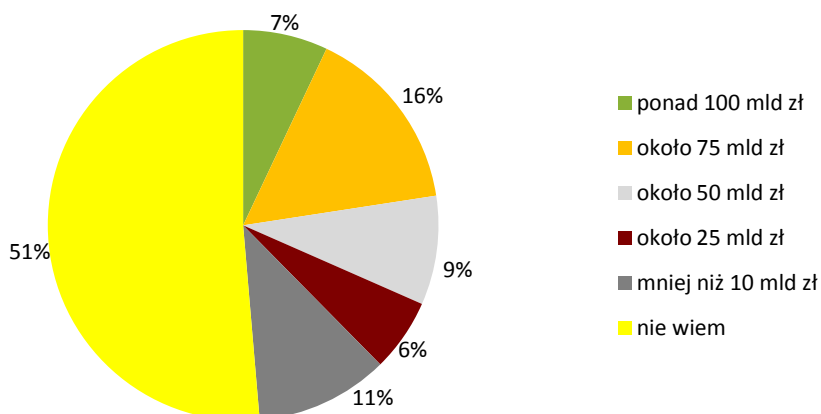
Kluczowym składnikiem budżetu Rzeczypospolitej Polskiej są wpływy z podatku VAT. Ważnym zadaniem jest skuteczne przeciwdziałanie oszustom podatkowym, które powstały wskutek niedopasowanej konstrukcji podatku od towarów i usług. Należy pamiętać, że zmiany, które zostały wprowadzone są rozwiązaniami systemowymi, a nie próbami doraźnego likwidowania przestępczości w sektorach gospodarki.

4. WYNIKI BADANIA ANKIETOWEGO I ANALIZA

W artykule została postawiona następująca hipoteza badawcza, iż dotychczasowy program nauczania na kierunkach ekonomicznych i prawniczych Uniwersytetu Łódzkiego jest wystarczająco odpowiedni i należyce uświadamia studentów przed mechanizmem wykorzystywanym przez nieuczciwych przedsiębiorców. Szczególnie została sprawdzona wiedza z zakresu podatku VAT, znajomości metod karuzelowych, skali ich występowania oraz konsekwencji bycia podmiotem w przestępczym łańcuchu. Do badania została wykorzystana metoda ankietowa, w której odpowiedzi udzieliło 336 studentów i absolwentów Uniwersytetu Łódzkiego z Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego, Zarządzania oraz Prawa i Administracji, którzy studiowali, bądź nadal studiują kierunki ekonomiczne lub prawnicze.

Ankietowani odpowiedzieli na 12 pytań związanych z podatkiem VAT oraz przestępstwami karuzelowymi. W badaniu, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny reprezentowało 144 studentów, Wydział Zarządzania 107 studentów, Wydział Prawa i Administracji 57 studentów oraz dodatkowo 28 absolwentów Uniwersytetu Łódzkiego.

Na pytanie dotyczące istnienia przestępstw karuzelowych 196 badanych (58,3%) odpowiedziało twierdząco, jednakże tylko 16 ankietowanych (4,8%) potrafiło krótko wyjaśnić na czym polegają. Oznacza to, że mimo wielu apelacji ze stron medialnych (telewizji, prasy, radio) oraz studiowania kierunków ekonomicznych i prawniczych jest 140 studentów (41,6%), którzy nigdy nie spotkali się z terminem przestępczości karuzelowej.

Wykres 1. Szacowana wielkość luki budżetowej w 2017 roku spowodowana przestępczością karuzelową przez studentów i absolwentów Uniwersytetu Łódzkiego.

Źródło: opracowanie własne.

Ankietowani zostali również zapytani o wielkość strat spowodowanych przestępstwami karuzelowymi w 2017 roku. Wyniki przedstawia wykres 1.

Respondenci zapytani o skalę przestępstw podatkowych w ciągu roku, w większości wykazali się brakiem wiedzy. Nie podjęli również próby oszacowania wielkości luki (51,35% studentów). Mogło być to spowodowane brakiem podania luki budżetowej z poprzednich lat. W przypadku podania wielkości luk z poprzednich lat, autor ankiety mógłby spodziewać się efektu zakotwiczenia.

W kolejnym pytaniu, badani zostali zapytani o znajomość sankcji dla przedsiębiorców. Tylko 14 ankietowanych odpowiedziało, że zna konsekwencje bycia podmiotem w przestępstwach karuzelowych. W następnym pytaniu, ankietowani zostali poproszeni o wypisanie przykładowych konsekwencji bycia podmiotem w przestępczym łańcuchu karuzelowym. Respondenci nie byli w stanie odpowiedzieć na to pytanie.

W kolejnych pytaniach, autor ankiety, podjął próbę oceny oraz chęci poznania mechanizmu przestępstw karuzelowych wśród ankietowanych. Respondenci zostali zapytani, czy w programie nauczania na kierunkach ekonomicznych oraz prawnych Uniwersytetu Łódzkiego był poruszany problem przestępstw karuzelowych. Spośród grupy 336 studentów i absolwentów UŁ, 278 z nich (82,7%) odpowiedziało przecząco na pytanie. Pozostali, czyli grupa 58 badanych (17,2%) nie potrafili udzielić odpowiedzi na to pytanie. Mogło to być spowodowane nieobecnością ankietowanego na zajęciach, gdzie była poruszana kwestia przestępstw karuzelowych. Nikt z badanych nie odpowiedział twierdząco na to pytanie, co oznacza, że tak poważny problem ekonomiczny i prawny nie był w ostatnich latach poruszany, mimo narastającej skali zjawiska w poprzednich latach.

W kolejnym pytaniu, autor chcąc zweryfikować chęci poznawcze wśród badanych dotyczących zagadnień przestępczości podatkowej, postawił pytanie o skłonność do omówienia problemu ekonomiczno-prawnego na zajęciach w programie nauczania. Twierdzących odpowiedzi było aż 322 (95,8%). Oznacza to, że studenci pragną poznać szczegółowo mechanizm przestępstw karuzelowych. Sygnalizuje to chęci przyswojenia metod oraz sposobów zwalczania skali przestępstw, a także zaznajomienia się ze sposobami wyłudzenia podatku VAT przez przestępców.

Ostatnie pytanie, które autor zadał studentom oraz absolwentom, dotyczyło sprawdzenia nowych kontrahentów pod względem wiarygodności przedsiębiorstwa w przypadku prowadzenia w działalności gospodarczej. Wśród badanych, aż 243 z nich (72,3%) potwierdziło dokładniejszą weryfikację nowych kontrahentów, z którymi w przyszłości przedsiębiorstwo planuje współpracę. Przecząco na to pytanie odpowiedziało 14 respondentów (4,1%), natomiast pozostali, czyli 79 ankietowanych (23,5%) nie określiło swojej opinii. Może to być spowodowane niedostateczną wiedzą na temat przestępstw karuzelowych.

PODSUMOWANIE

Znaczący wzrost wymiany towarowej z zagranicą, oprócz pozytywnych czynników, wywołuje również takie, które negatywnie wpływają na gospodarkę kraju. W wyniku zorganizowanych działalności grup przestępczych, budżet państwa traci ogromne środki pieniężne, które go nie zasilają. Dodatkowo utrudnia to konkurowanie na rynku uczciwym przedsiębiorcom, prowadząc ich działalność do kryzysu, a nawet do bankructwa. Do zniwelowania problemu potrzebna jest odpowiednia edukacja studentów, którzy w przyszłości będą pracować w przedsiębiorstwach o zróżnicowanym profilu lub sami będą takowe prowadzić. Aby pozbyć się problemu przestępczości podatkowej, oprócz odpowiedniej edukacji, potrzebna jest również zmiana systemu rozliczania podatników oraz zmiany przepisów prawnych. Są to działania, które nie jest łatwo wprowadzić, a dodatkowo każda zmiana jest długotrwała.

Podsumowując wyniki badania ankietowego należy stwierdzić, iż dotychczasowy program nauczania Uniwersytetu Łódzkiego na kierunkach ekonomicznych i prawniczych nie porusza poważnego problemu, jakim jest przestępczość podatkowa. Studenci oraz absolwenci kończąc studia o profilu ekonomicznym lub prawniczym, powinni posiadać dostateczną wiedzę na temat karuzel podatkowych. Wśród badanych, większość z nich wykazała chęć poznania owego problemu. Oznacza to, iż do zwiększenia świadomości wśród przestępczości podatkowej, dobrym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie odpowiednich zajęć tematycznych do siatki zajęć. Następnie, po wprowadzeniu zajęć na temat karuzel podatkowych należałoby sprawdzić wiedzę wśród studentów i absolwentów, przeprowadzając odpowiednią ankietę po ukończeniu toku studiów. Pozwoliłoby to na zweryfikowanie świadomości wśród przyszłych pracowników lub przedsiębiorców. Uzyskane wyniki należałoby porównać z dotychczasowymi oraz oddać do ponownej analizy.

BIBLIOGRAFIA

- Brzeziński B., Dębowska-Romanowska T., Kalinowski M., Wójtowicz W., 2000, *Prawo finansowe*, C. H. Beck, Warszawa.
- Harasimowicz J., 1988, *Finanse i prawo finansowe*, PWE, Warszawa.
- Kosacka-Łędzewicz D., 2001, *Podatek od towarów i usług. Poradnik praktyczny*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa.
- Kostecki A., 1985, *Elementy konstrukcji instytucji podatku*, Ossolineum.
- Kozub-Skalska S., 2017, *Mechanizm przestępstw karuzelowych i metody ich ograniczania*, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice..
- Nykiel W., 2011, *Polskie prawo podatkowe*, Difin, Warszawa.

- Pauch D., 2016, *Transakcja karuzelowa jako forma oszustwa w podatku od wartości dodanej*, Uniwersytet Szczeciński. Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług, Szczecin.
- Sokołowski J., Sosnowski M., 2015, *Finanse publiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Wolański R., 2016, *System podatkowy w Polsce*, Wolters Kluwer SA, Warszawa.

THE STUDY OF THE STUDENTS' AWARENESS OF THE UNIVERSITY OF LODZ IN THE FIELD OF CAROUSEL CRIMES IN THE TAX ON GOODS AND SERVICES

Abstract

The tax on goods and services since its introduction in 1993 is an important source of revenue for the state budget. Poland was preparing to join the European Union, which is why it had to rebuild the tax system in order to adapt it to meet the requirements of the market economy. As a result of the changes, the system of collecting the tax on goods and services imported in the territory of the country in which VAT settlements are made in the scope of intra-Community trade in goods has been abolished. This contributed to the creation of a criminal mechanism – a carousel tax, consisting in the movement of goods between the Member States of the European Union in a very complicated way. The final stage of the carousel tax is extorting the tax refund and avoiding paying it. The aim of the article is to examine the awareness assessment of students of the University of Lodz about economic and legal trends regarding carousel crimes, which cause a budget gap and a threat to honest entrepreneurs depriving them of input tax deductions. The article puts forward the following research hypothesis, whether the current curriculum in economics and law faculties of the University of Lodz is sufficiently adequate and adequately makes students aware of the mechanism used by dishonest entrepreneurs. Studies were carried out among students of the University of Lodz, studying economic and legal studies. The study attempts to assess whether the current teaching program of the University of Lodz provides relevant knowledge regarding carousel tax. Students of economics and law faculties should be prepared for such situations and allergic to thorough verification of new contractors. Knowing the mechanism of extortion of the tax on goods and services using the carousel method, the phenomenon occurring in the economy, not only in Poland, but also in Europe, will be significantly reduced.

Keywords: carousel, VAT tax, University of Lodz, tax due, input tax.

Przyjęto/Accepted: 20.03.2019
Opublikowano/Published: 31.03.2019

DODATEK KWARTALNY

John Forbes Nash Jr. – laureat Nagrody Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie ekonomii w 1994 roku

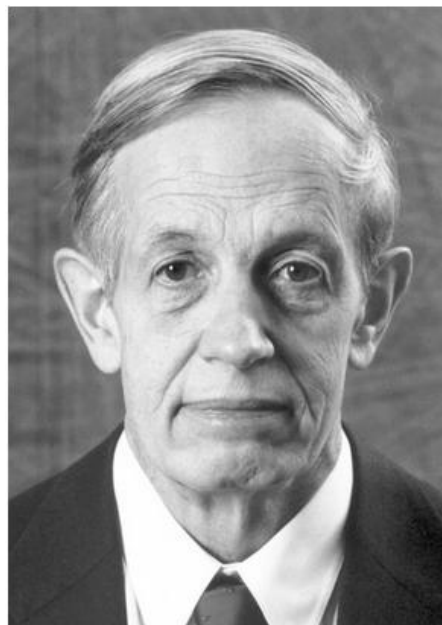
Lena Grzesiak

Wydział Zarządzania
Uniwersytet Łódzki

John Forbes Nash Jr. w momencie przyznania Nagrody w 1994 roku afiliowany był w Princeton University w Stanach Zjednoczonych. Jego kariera związana była też z Massachusetts Institute of Technology [John F. Nash Jr. – Facts]. Przez krótki czas pracował też w RAND Corporation, instytucji non-profit pomagającej ulepszyć politykę i podejmowanie decyzji poprzez badania i analizy [Rand Corporation].

W świecie matematyków i ekonomistów Nash znany jest głównie z dokonania dwóch przełomowych odkryć, znanych jako „równowaga Nasha” (ang. *Nash Equilibrium*) oraz „rozwiązania przetargowe Nasha” (ang. *Nash Bargaining Solution*) [Roy 2004, s. 115]. Jego dysertacja doktorska zatytułowana „Gry niekooperacyjne” (Non cooperative games) zawarta jest na 27 stronach, w której Nash odwołuje się do dwóch pozycji bibliograficznych, w tym jednej swojego autorstwa (sic!). Dysertacja opublikowana została w maju 1950, a więc kiedy Nash miał niespełna 22 lata (urodzony 13 czerwca 1928) [Nash 1950].

Nagrodę Nobla dostał „za pionierską analizę równowagi w grach niekooperacyjnych”. Nagrodę dostał w 1994 roku

John F. Nash Jr. – Facts
<https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/1994/nash/facts/> [dostęp 13.03.2019]

razem z Johnem C. Harsanyi oraz Reinhardem Selten [<https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/>]. Sam mówił, że Nagroda zmieniła jego życie [Interview Transcript with John Nash]. „Miało to [przyznanie Nagrody Nobla – przyp. autorki] ogromny wpływ na moje życie, bardziej niż na życie większości laureatów nagrody, ponieważ byłem w niezwyklej sytuacji. Byłem wtedy bezrobotny” [Interview Transcript with John Nash]. Od 1995 r. zajmował stanowisko starszego matematyka badawczego w Princeton [Kelly 2015].

„Ten człowiek to geniusz” – taka była rekomendacja, którą otrzymał Nash, w związku z podaniem o przyjęcie na studia doktoranckie [Roy 2004, s. 115]. Niektórzy mówili jednak, że jest społecz-

nie nieudolny albowiem cierpiał na schizofrenię paranoidalną. Choroba powodowała trudności w pracy naukowej, a jej objawami były głównie halucynacje i urojenia.

Zginął w wypadku razem ze swoją żoną, kiedy wracali taksówką z Oslo, gdzie otrzymał jedną z prestiżowych nagród z matematyki tzw. „Nobla matematyków” – Nagrodę Abela za pracę nad cząstkowymi równaniami różniczkowymi [Kelly 2015]. „To był tragiczny koniec

bardzo tragicznego życia. Tragiczne, ale jednocześnie znaczące życie” powiedział o Nashu Sergiu Klainerman, profesor matematyki [Kelly 2015].

Jego życie stało się inspiracją dla napisania biografii opisaną przez Nasar [1998]. To na tej biografii oparty był film pt. „Piękny umysł” (*A Beautiful Mind*), w którym rolę Nasha zagrał Russell Crowe. Sam film był wielokrotnie nagradzany, w tym Oscarami oraz Złotymi Globami [Piękny umysł].

<https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/> [dostęp 13.03.2019].

Interview Transcript with John Nash, <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/1994/nash/26018-interview-transcript-1994-2/> [dostęp 13.03.2019].

John F. Nash Jr. - Facts, <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/1994/nash/facts/> [dostęp 13.03.2019].

Kelly M., 2015, *A 'tragic but meaningful' life: Legendary Princeton mathematician John Nash dies*, <https://www.princeton.edu/news/2015/05/27/tragic-meaningful-life-legendary-princeton-mathematician-john-nash-dies> [dostęp 13.03.2019].

Nasar S., 1998, *A Beautiful Mind: a Biography of John Forbes Nash, Jr., Winner of the Nobel Prize in Economics, 1994*, Simon & Schuster.

Nash J., 1950, *Non cooperative games*, https://rbc.princeton.edu/sites/default/files/Non-Cooperative_Games_Nash.pdf [dostęp 13.03.2019].

Piękny umysł, <https://www.filmweb.pl/Piekny.Umysl/awards> [dostęp 13.03.2019].

Rand Corporation, <https://www.rand.org/about/history.html> [dostęp 13.03.2019].

Roy J., 2004, *Fundamentalny wkład Johna Nasha w rozwój teorii gier*, „Decyzje” 2, s. 115–120, https://www.kozminski.edu.pl/fileadmin/wspolne_elementy/Dokumenty/jednostki/Decyzje/2/decyzje_2_sylwetka.pdf [dostęp 13.03.2019].

KONIUNKTURA GIEŁDOWA

Artur Zimny

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Uniwersytet Łódzki

Koniunktura na polskim rynku papierów wartościowych w ostatnim kwartale uległa pewnej poprawie. O ile w ciągu całego 2018 roku panowała tendencja generalnie spadkowa (WIG stracił 9,5%), to już w grudniu można było zauważyć sygnały zmiany trendu. Ostatnie 3 miesiące przyniosły wzrost indeksu WIG o 4,4%, na co złożyły się głównie wzrosty notowań spółek małych (SWIG80: +11,9%) oraz średnich (MWIG40: +5,6%). Indeks spółek dużych (WIG20) wykazał wzrost mniej znaczący (+2,8%).

Notowania indeksu WIG uformowały dość wyraźny kilkumiesięczny trend wzrostowy, którego kontynuacja wygląda jednak na wątpliwą. Z początkiem marca kurs przebił w dół linię wsparcia, a „nawrotka” z ostatniego tygodnia (do 15 marca włącznie) została przez tę linię zatrzymana. Trudno jednoznacznie ocenić, czy zatrzymanie trendu wzrostowego okaże się trwałe, czy też nadal następować będą wzrosty, w czym nasz parkiet naśladuje giełdy zagraniczne – pokażą to następne tygodnie. Za wariantem pesymistycznym dobitniej przemawia analiza notowań indeksu WIG20, którego wyjście z trendu wzrostowego nastąpiło wcześniej i w mocniejszym stopniu. Wygląda więc na to, że o koniunkturze na szerokim rynku znowu przesądzać będą spółki mniejsze.

W dłuższej perspektywie duże nadzieje na dopływ kapitału do krajowego rynku papierów wartościowych wiąże się z uruchamianym właśnie programem Pracowniczych Planów Kapitałowych, które mają być nową, dodatkową formą odkładania pienię-

dzy na emeryturę. Środki te, zarządzane przez odpowiednie podmioty, trafiąby w znacznej mierze właśnie na giełdę. Jednocześnie podnoszą się obawy o dalsze losy OFE, które nadal stanowią dla polskiej giełdy istotny zasób kapitału w obrocie. Likwidacja OFE mogłaby zniweczyć korzyści, jakich rynek spodziewa się po wdrożeniu PPK.

Wśród branż, reprezentowanych na giełdzie przez dedykowane im indeksy, w ciągu ostatnich 3 miesięcy największy wzrost odnotowała branża chemiczna (indeks WIG-CHEMIA wzrósł aż o 30,1%). W raporcie KUKI dotyczącym ryzyk, na jakie narażone będą poszczególne branże w 2019 roku, branża chemiczna uznana została za obciążoną generalnie niskim ryzykiem, co zapewne zostało uwzględnione w decyzjach inwestorów aktywnych na polskiej giełdzie. Do liderów zaliczyć też można telekomunikację i informatykę, ze stopami zwrotu odpowiednio 14,7% oraz 13,1% – również te branże w raporcie KUKI uznano za dość bezpieczne, choć ich bolączką w najbliższym czasie może być odczuwalny brak fachowców. Dwucyfrowy wynik odnotował też indeks nieruchomości (11,7%), a kolejne pod względem wzrostów branże to budownictwo i odzież. Zastanawiające są tak dobre wyniki budownictwa (i związanej z nią branży nieruchomości), bowiem jest to branża o wysokiej ekspozycji na różne ryzyka, w tym na brak rąk do pracy, który w ostatnim czasie przyniósł wzmogłą imigrację siły roboczej ze wschodu.

Dodatnie, ale zdecydowanie słabsze wzrosty odnotowały m.in. branże spożywcza i motoryzacyjna. Tylko dwa indeksy branżowe w ciągu ostatnich 3 miesięcy dały ujemne stopy zwrotu: energetyka (-1,8%) oraz branża paliwowa (-2,2%). Na spadki

notowań spółek energetycznych wpłynęły przede wszystkim wprowadzone ustawowo regulacje blokujące podniesienie stawek opłat za energię, choć konieczność takich podwyżek wynika z czynników zewnętrznych (wzrosty kosztów emisji CO₂ i cen węgla, który ciągle jest w Polsce głównym surowcem energetycznym). Oznacza to konieczność prowadzenia sprzedaży poniżej kosztów, czyli – *de facto* – ponoszenia strat. Zapowiedziano co prawda wprowadzenie rekompensat dla firm z branży, ale trwający dość długo brak stosownych rozporządzeń i odpowiednich uregulowań naraził branżę na

wysoką niepewność, co odbiło się na notowaniach indeksu. Do branż szczególnie narażonych na różne ryzyka, raport KUKI zalicza jeszcze transport z logistyką, ponieważ jest to branża mocno wrażliwa na zmiany kosztów pracy, cen energii, wahania koniunktury i regulacje, a jednocześnie jest ona w wielu segmentach mocno rozdrobniona. Po okresie dynamicznego rozwoju, negatywne czynniki zdają się coraz mocniej jej zagrażać. Prawdopodobnie tu należy upatrywać przyczyny pogorszenia się notowań spółek zaliczonych do indeksów WIG-Paliwa i WIG-motoryzacja.

SYTUACJA GOSPODARCZA W POLSCE PO IV KWARTALE 2018 R.

**Jagoda Lasek, Joanna Konopacka,
Piotr Kosowski**

Studenckie Koło Naukowe Analiz i Prognozowania
Gospodarczego 4FUTURE
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Uniwersytet Łódzki

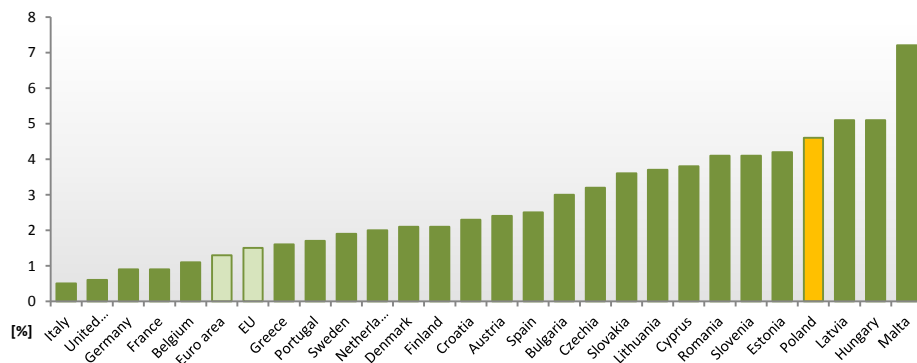
Wrost gospodarczy

Według wstępnych szacunków GUS Produkt Krajowy Brutto niewyrównany sezonowo w IV kwartale 2018 r. wzrósł o 4,9% rok do roku. Dla porównania – w III kwartale 2018 roku był to wzrost na poziomie 5,1% rok do roku. PKB wyrównany sezonowo wzrósł jedynie o 0,5% w porównaniu z poprzednim kwartałem oraz był wyższy niż przed rokiem o 4,6%.

W dalszym ciągu wzrost PKB wyrównany sezonowo w IV kwartale był znacznie wyższy od średniej w UE (wzrost PKB w strefie euro wynosił 1,3% i 1,5% r/r w UE28). Warto zauważyć, że wzrost gospodarczy w strefie euro jest najniższy od 4 lat.

W IV kwartale 2018 r. głównym czynnikiem wpływającym na wzrost gospodarczy był popyt krajowy, który wyniósł 4,8% w skali roku. Jego wpływ na tempo wzrostu gospodarczego to +4,7 p. proc. Popyt jest ciągle na wysokim poziomie dzięki m.in. rosnącym płacom i zatrudnieniu. Jest on jednak niższy niż w III kwartale, kiedy to wzrost wyniósł 6,2% r/r. Taki wynik był spowodowany słabszym wzrostem akumulacji brutto (6,2% w analizowanym kwartale wobec 14,6% w III kwartale 2018 r.). Wkład eksportu netto do wzrostu PKB w IV kwartale, w przeciwieństwie do poprzedniego kwartału, był dodatni i wyniósł 0,2 p. proc. Dynamika eksportu osiągnęła wysokość 8,9%. W dalszym ciągu znaczący wpływ na wzrost PKB mają także inwestycje.

Szybszy wzrost niż w poprzednim kwartale w gospodarce narodowej zanotowano, m.in. w przemyśle (5,3 % r/r). Wpływ na wysoką dynamikę produkcji w przemyśle miał silny popyt wewnętrzny. To dzięki niemu dynamika produkcji w Pol-

Wykres 1. Wzrost PKB wyrównanego sezonowo r/r w UE w IV kwartale 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat. Brak danych dla Luksemburga i Irlandii.

sce pozostała na wysokim poziomie, podczas gdy koniunktura w strefie euro ulegała pogorszeniu.

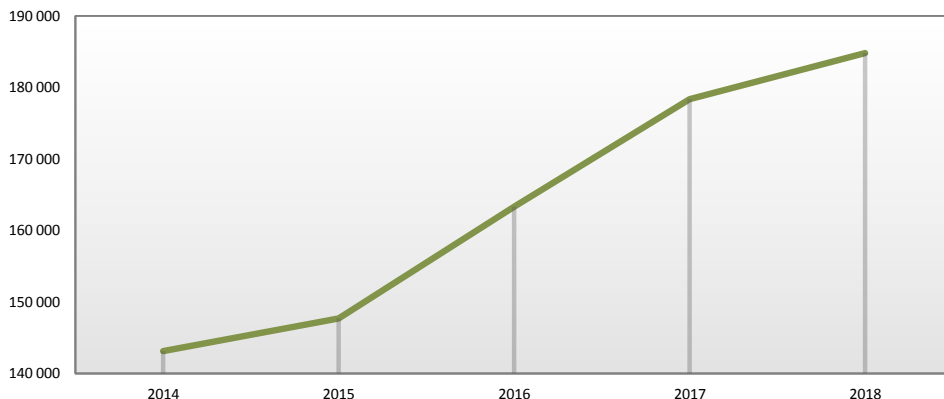
Najnowsze dane wskazują na stopniowe obniżanie się tempa PKB w najbliższych okresach, przy czym spożycie prywatne pozostanie nadal ważnym czynnikiem wzrostu PKB. Warto zaznaczyć niekorzystną sytuację szczególnie dużych gospodarek europejskich jak Włochy, Niemcy i Francja, których roczny wzrost nie przekracza 1%.

Inwestycje

Według danych z GUS nakłady brutto na środki trwałe wzrosły o 6,7% r/r. Inwestycje miały znaczący wpływ na wzrost PKB, a ich wkład w wynik wyniósł 1,7 p. proc. Zaobserwowano wzrost stopy z inwestycji (relacja nakładów brutto na środki trwałe do PKB w cenach bieżących). W IV kwartale 2018 roku wyniosła ona 24,9% wobec 24,4% sprzed roku. Na inwestycje w analizowanym okresie przeznaczono 148 522 mln złotych.

Wzrost stopy z inwestycji jest spowodowany realizacjami unijnych inwestycji z perspektywy 2014–2020 oraz wysokim wykorzystaniem zdolności produkcyjnych firm. Warto zwrócić uwagę na wzrost inwestycji w sektorze budowlanym, a dokładniej na rynku mieszkaniowym w Polsce. Według wstępnych danych GUS, w okresie od stycznia do grudnia 2018 r. oddano do użytkowania o 3,6% więcej mieszkań niż przed rokiem (184,8 tys. mieszkań) oraz rozpoczęto budowę 221,9 tys. mieszkań. Jest to o 7,7% więcej niż w analogicznym okresie 2017 roku. Liczba mieszkań budowanych przeznaczonych na sprzedaż i wynajem w IV kwartale 2018 roku wzrosła o 5,4% r/r.

Według ankiety NBP znacząco wzrósł udział firm, które mają w planach rozpoczęcie nowych inwestycji w pierwszym kwartale 2019 roku. Ponadto plany inwestycyjne na cały rok są relatywnie wysokie. Może być to jednak ograniczane z powodu sygnałów stopniowego osłabienia koniunktury.

Wykres 2. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania ogółem w latach 2014–2018
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

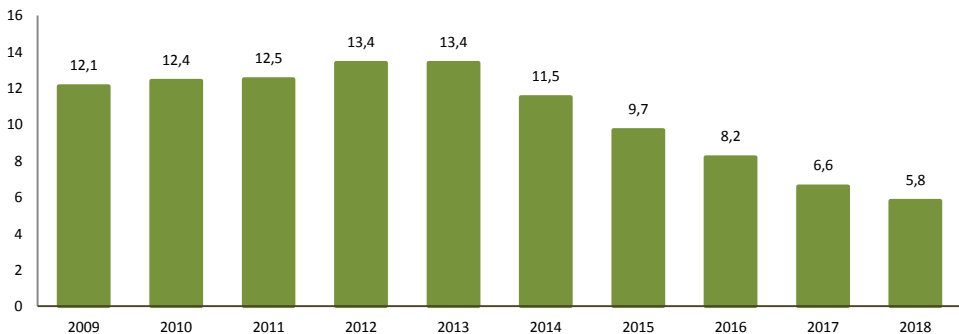
Rynek pracy

W IV kwartale 2018 roku bezrobocie rejestrowane nieznacznie wzrosło i pod koniec roku wynosiło 5,8% (w III kwartale wynosiło 5,7%). Był to efekt m.in. wznowienia ewidencji osób bezrobotnych po zakończeniu umów na czas określony oraz zakończenia prac sezonowych. Należy zwrócić uwagę, że był to najniższy od 1990 roku poziom tego wskaźnika odnotowany w końcu roku.

Jak podaje GUS, na koniec IV kwartału 2018 roku liczba wolnych miejsc pracy w podmiotach zatrudniających co najmniej 1 osobę wynosiła 139,2 tys., a zatem o 11,4% mniej niż w kwartale poprzednim. Wciąż było to jednak o 18,1% więcej niż w IV kwartale 2017 roku. Według obliczeń Eurostatu, Polska znalazła się na 6. miejscu, jeśli chodzi o najniższe bezrobocie w krajach Unii Europejskiej, gdzie średnia stopa bezrobocia w listopadzie 2018 roku wyniosła 6,7%.

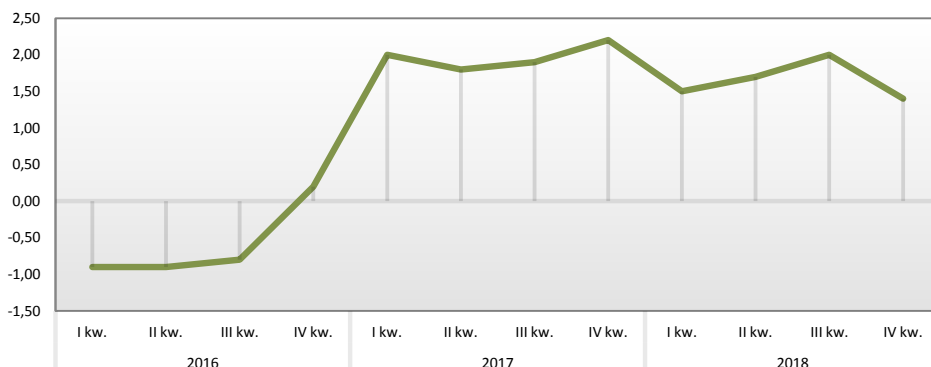
Stopa bezrobocia według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) nie zmieniła się w stosunku do poprzedniego kwartału. Osoby bezrobotne nadal stanowiły 3,8% ludności aktywnej zawo-

dowo w wieku 15 lat i więcej. Jednak w odniesieniu do IV kwartału 2017 roku stopa bezrobocia zmniejszyła się o 0,7 p.proc. Spowodowane było to między innymi wysokim i stabilnym wzrostem gospodarczym odnotowanym w zeszłym roku. Tak jak w latach poprzednich (2016 i 2017 r.) zaobserwowano zmniejszenie zróżnicowania natężenia bezrobocia według płci. W IV kwartale 2018 roku wynosiło ono odpowiednio 4,0% i 3,6% dla kobiet i mężczyzn. Z danych wstępnych GUS dotyczących rynku pracy w czwartym kwartale 2018 roku wynika, że według BAEL osoby aktywne zawodowo stanowiły w IV kwartale 2018 roku 56,1% ludności w wieku 15 lat i więcej. Było to o 0,7 p. proc. mniej niż w poprzednim kwartale, jednak podobnie do poziomu z IV kwartału roku 2017. Spadek liczby osób aktywnych zawodowo spowodowany jest ciągłym zmniejszaniem się liczby osób w wieku produkcyjnym, przy relatywnie stabilnym współczynniku aktywności zawodowej. Pamiętać należy, że dane BAEL nie uwzględniają jednak sezonowych pracowników z zagranicy, których liczba szacowana jest obecnie na około 1 mln osób. W ogóle osób zatrudnionych wciąż przeważają mężczyźni, których udział w ostatnim kwartale 2018 roku wynosił 55,4%.

Wykres 3. Stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce ogółem w % (stan w końcu roku)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 4. Dynamika wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych r/r w %
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Inflacja

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych w grudniu 2018 roku wyniósł 1,1% r/r. Był to najniższy poziom tego wskaźnika w całym roku i jednocześnie najniższy od grudnia 2016 r. Ponadto wskaźnik ten utrzymał się na tym samym poziomie w stosunku do listopada 2018 roku. Spadek cen zanotowano w kategoriach: odzież i obuwie (spadek o 2,7% r/r) oraz łącznie (5,2% r/r). Dla pozostałych kategorii zanotowany został wzrost cen w porównaniu do analogicznego okresu w roku ubiegłym. Wysoki wzrost cen zanotowano w kategoriach takich jak: transport (wzrost o 5,9% r/r), zdrowie (wzrost o 2,6% r/r), użytkowanie mieszkania i nośniki energii (2,0% r/r). Stosunkowo niski wzrost zanotowano w kategorii żywność i napoje bezalkoholowe, dla której wskaźnik wyniósł 1,1% r/r. Niski poziom wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych w grudniu 2018 r. to przede wszystkim efekt dużego spadku cen paliw oraz odzieży i obuwia, który to związany był m.in. z sezonowymi wyprzedażami

i przedsięwzięciami promocyjnymi oferowanymi przez sklepy. Ponadto w IV kwartale odnotowano znaczący spadek dynamiki krajowych cen żywności i energii oraz spadek cen ropy na rynkach światowych, co miało znaczący wpływ na poziom cen w polskiej gospodarce.

Podsumowanie i prognoza

Gospodarka polska w IV kwartale 2018 roku dalej rozwijała się w szybkim tempie, co było powiązane z silnym wzrostem spożycia publicznego i prywatnego oraz relatywnie wysoką dynamiką inwestycji. Jednakże spowolnione tempo wzrostu PKB w strefie euro zaczyna stopniowo wpływać na osłabienie naszej koniunktury. Stale rosnący popyt na pracę przyczynił się do wzrostu zatrudnienia i wynagrodzeń, natomiast inflacja pozostała na względnie niskim poziomie.

Według NBP dynamika PKB w najbliższych latach będzie się stopniowo obniżać, aż w 2021 roku osiągnie wynik 3,5% r/r. Głównym czynnikiem wzrostu gospodarczego pozostanie spożycie prywatne, napędzane nadal przez korzystną

sytuację na rynku pracy. Program „Rodzina 500 plus”, który ma zostać poszerzony, spadek obciążeń podatkowych oraz wypłata trzynastej emerytury i renty, także będą miały duży wpływ na konsumpcję. Dobra sytuacja finansowa gospodarstw domowych będzie sprzyjać dalszemu wzrostowi inwestycji mieszkaniowych. Negatywne oddziaływanie na wzrost gospodarczy w najbliższym czasie będzie miała coraz gorsza koniunktura u partnerów handlowych Polski ze strefy euro. Ponadto, w wyniku intensywnego wykorzystywania funduszy z perspektywy finansowej UE 2014–2020, w jej końcowym etapie dynamika nakładów na środki trwałe będzie coraz niższa.

Projekcja inflacji na najbliższe trzy lata zakłada wzrost w 2021 r. do poziomu 2,5% r/r. Wzrost inflacji będzie powodowany głównie przez wysoki popyt krajowy

oraz stale rosnące koszty pracy. Wzrost inflacji będzie jednak ograniczany przez napływ imigrantów zarobkowych, których obecność wpływa na obniżenie kosztów pracy.

W najbliższych latach dynamika liczby pracujących znacznie spadać. Będą się do tego przyczyniać ograniczenia po stronie podaży pracy. Osób bezrobotnych, które mogą podjąć pracę jest niewiele, na co wskazuje rekordowo niska stopa bezrobocia. Według badań ankietowych NBP duży odsetek firm planuje w 2019 roku podwyższenie wynagrodzeń oraz wskazuje na silną presję płacową. Co więcej, ustawa budżetowa na rok 2019 zwiększa kwotę bazową wynagrodzeń dla pracowników ze sfery budżetowej o 2,3%. Dynamika wynagrodzeń powinna jednak stopniowo maleć dzięki obecności imigrantów, głównie z Ukrainy.

PARTNERSTWO PUBLICZNO-PRYWATNE W POLSKICH DOKUMENTACH STRATEGICZNYCH – STRATEGIA NA RZECZ ODPOWIEDZIALNEGO ROZWOJU

Dagmara Hajdys

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Uniwersytet Łódzki

Partnerstwo publiczno-prywatne (PPP) od lat znajduje się w centrum uwagi jako jedna z form realizacji zadań publicznych. Szczególne zainteresowanie wykazują władze jednostek samorządu terytorialnego, postrzegając formułę PPP jako *antidotum* na ograniczenia budżetowe w zakresie realizacji zadań publicznych, zwłaszcza o charakterze inwestycyjnym.

Formuła sukcesywnie zyskuje na znaczeniu od 2009 r., kiedy to w życie weszły dwa kluczowe dla partnerstwa akty prawne. Pierwszy z nich to nowa ustawa o partnerstwie publiczno-prawnym z 19 grudnia 2008 r. [Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym, DzU 2009, nr 19, poz. 100 ze zm.] zastępująca ustawę z 2005 r. [Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym, DzU 2005, nr 169, poz. 1420]. Drugi akt to ustawa o koncesji na roboty budowlane lub usługi [Ustawa z dnia 9 stycznia

2009 r. o koncesji na roboty budowlane lub usługi, DzU 2009, nr 19, poz. 101 ze zm.] (obecne brzmienie: ustawa o umowie koncesji na roboty budowlane lub usługi [Ustawa z dnia 21 października 2016 r. o umowie koncesji na roboty budowlane lub usługi, DzU 2016 poz. 1920 ze zm.]). Przyjęte akty prawne przełożyły się na wzrost zainteresowania podmiotów publicznych PPP przy realizacji inwestycji (do końca 2018 r. podpisano łącznie 133 umowy PPP).

W ocenie zarówno praktyków jak i przedstawicieli świata nauki przyjęte rozwiązania nie do końca spełniały oczekiwania zarówno podmiotów publicznych jak i prywatnych. Stąd w ówczesnym Ministerstwie Rozwoju (Obecnie Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju) podjęto prace nad stworzeniem dokumentów strategicznych w zakresie rozwoju gospodarki, w tym partnerstwa publiczno-prywatnego. Efektem prac było przyjęcie 14 lutego 2017 r. przez Radę Ministrów *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR)* [*Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, Rada Ministrów, Warszawa 2017]. W dokumencie wyraźnie wskazuje się na „zwiększenie efektywności wydatków publicznych w zakresie dostarczania wysokiej jakości infrastruktury i usług publicznych” [*Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, Rada Ministrów, Warszawa 2017, s. 131]. Strategia przyznaje istotne znaczenie rozwojowi partnerstwa publiczno-prywatnego w kontekście rozwoju tego kierunku, tj. zwiększenia efektywności wydatków publicznych.

Zgodnie z zapisami SOR istotą PPP jest taki podział zadań między sektorem prywatnym i publicznym oraz wykorzystanie

wiedzy i umiejętności, aby wspólne przedsięwzięcie zrealizować efektywnie oraz z korzyścią dla społeczeństwa. Zdaniem rządu, PPP stwarza szansę na realizację istotnych projektów w takich obszarach jak np. edukacja, ochrona zdrowia, ochrona środowiska czy infrastruktura. Oprócz korzyści związanych z pozyskaniem finansowania przez partnera publicznego, PPP ma wpływać na jakość świadczonych społeczeństwu usług i poprawę standardu dostępnej infrastruktury.

W Strategii założono, że do 2020 roku podjęte zostaną działania zmierzające do zwiększenia skali i efektywności inwestycji realizowanych w formule PPP poprzez wprowadzenie zmian prawnych przyjaznych dla partnerstwa. Ponadto w SOR zobowiązano się do wypracowania standardowych dokumentów umownych i przetargowych dla projektów PPP, działań szkoleniowych w zakresie PPP dla jednostek publicznych wszystkich szczebli oraz przedsiębiorców, szerszego wykorzystania dostępnych źródeł finansowania w realizacji projektów PPP, w tym z Polskiego Funduszu Rozwoju oraz środków i instrumentów gwarancyjnych UE. Na rząd nałożono obowiązek zintensyfikowania wsparcia merytorycznego i weryfikacji planowanych projektów PPP; dodatkowo stworzenia listy planowanych przedsięwzięć PPP, obejmujących inwestycje rządowe i samorządowe, które potencjalnie mogą być realizowane w ramach formuły, w tym powiązania ww. listy z rządowymi programami społeczno-gospodarczymi.

W SOR zwrócono uwagę na konieczność opracowania polityki rządu w zakresie rozwoju partnerstwa publiczno-prywatnego, dokumentu szczegółowo określającego zakres działań prowadzą-

cych do wzrostu efektywności wydatków publicznych w zakresie dostarczania wysokiej jakości usług i infrastruktury oraz zwiększenia zaangażowania kapitału, specjalistycznej wiedzy i doświadczenia sektora prywatnego w projekty publiczne, dzięki stworzeniu lepszego klimatu dla inwestycji publicznych wykorzystujących mechanizm PPP.

Postuluje się także powołanie Centrum Wsparcia Doradczego (CWD), tj. instytucji zarządzanej na poziomie krajowym, z możliwością rozszerzenia o sieć instytucji regionalnych, oferującej kompleksowe doradztwo dla gmin i powiatów, m.in. w zakresie poprawy organizacji świadczenia usług publicznych na poziomie lokalnym. CWD miałyby się zająć szkoleniami z zakresu zamówień publicznych i PPP.

Reasumując, pozytywnie należy ocenić umiejscowienie formuły PPP w strategicznym dokumencie rozwoju kraju. Część z postulowanych działań już znajduje się w fasie realizacji. Są to zmiany w ustawach o partnerstwie publiczno-prywatnym i ustawie o umowie koncesji. W 2017 r. rząd przyjął dokument *Polityka rządu w zakresie rozwoju partnerstwa publiczno-prywatnego* [Polityka rządu w zakresie rozwoju partnerstwa publiczno-prywatnego, Rada Ministrów, Warszawa 2017] precyzujący zapisy Strategii. Uruchomiono zespoły doradców służące pomocą na etapie analiz zasadności zastosowania formuły partnerstwa. Przygotowano zbiór wzorów dokumentów niezbędnych do procesu przetargowego wzorów umów oraz bazę zamierzeń inwestycyjnych i bazę zawartych umów PPP.

ZMIANY W ŚWIECIE PODATKÓW W ZAKRESIE CEN TRANSFEROWYCH

Radosław Witczak

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Uniwersytet Łódzki

Jak zasygnalizowano w poprzednim numerze czasopisma zostały wprowadzone zmiany w zakresie stosowania cen transferowych. Wprowadzono nowy rozdział 4b w PIT oraz rozdział 1a w CIT dotyczący skutków przeliczenia dochodów do podmiotów powiązanych oraz prowadzenia dokumentacji podatkowej.

Wprowadzono nowe reguły identyfikowania podmiotów powiązanych. Między innymi podmiotami powiązаныmi są jednostki, jeśli jeden podmiot wywiera

znaczący wpływ na inny podmiot. Znaczący wpływ rozumiany jest bardzo szeroko. Obejmuje posiadanie bezpośrednio lub pośrednio co najmniej 25% udziałów w kapitale lub praw głosu w organach kontrolnych, stanowiących lub zarządzających, ewentualnie udziałów lub praw do udziału w zyskach lub majątku lub ich ekspektatywy, w tym jednostek uczestnictwa i certyfikatów inwestycyjnych. Znaczący wpływ rozumiany jest także jako posiadanie faktycznej zdolności osoby fizycznej do wpływania na podejmowanie kluczowych decyzji gospodarczych przez osobę prawną lub jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej (art. 11a, ust. 1, pkt 4; ust. 2 pkt 1,2 CIT).

Obok wskazywanych we wcześniejszych przepisach metod szacowania podstawy opodatkowania zezwolono na stosowanie innych metod szacowania podstawy opodatkowania (art. 11d ust. 2 CIT). Umożliwia to stosowanie metod nie akceptowanych przez OECD. Przykładowo w USA wykorzystywana jest metoda CPM (metoda porównywalnego zysku), którą można będzie też stosować w polskim systemie podatkowym.

Zmieniono zasady sporządzania dokumentacji podatkowej. Szczególnie zmiana dotyczy progów obligujących jej sporządzania. Zasadniczo wynoszą one 10 000 000 zł w przypadku transakcji towarowej oraz finansowej. Natomiast 2 000 000 zł w przypadku transakcji usługowej oraz innej transakcji (art. 11k ust. 2 CIT). Obok przepisów ustawowych zostało wydane nowe Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie dokumentacji cen transferowych w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych z dnia 21 grudnia 2018 r. (Dz.U. 2018, poz. 2479). Regulacje określają wspólnie szczegółowy zakres elementów lokalnej dokumentacji cen transferowych i grupowej dokumentacji cen transferowych.

W przepisach przejściowych dano możliwość wyboru zasad sporządzania dokumentacji podatkowej dotyczącej 2018 r. Podatnicy mogą zdecydować czy chcą zastosować przepisy obowiązujące w 2018 roku, czy też nowe obowiązujące od 2019 roku. Dla niektórych podmiotów korzystniejsze mogą okazać się nowe regulacje. Ich zastosowanie może zwolnić takich podatników z obowiązku sporządzania dokumentacji podatkowej za 2018 r. (art. 44 ust. 2, ustawa z dnia 23 października 2018 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od

osób prawnych, ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw Dz.U. 2018, poz. 2193).

Ciekawym rozwiązaniem jest implementacja tzw. *safe harbour* (bezpiecznej przystani). Oznacza to określenie warunków dla danych typów transakcji, których spełnienie będzie traktowane jako zachowanie warunków rynkowych. Przykładowo dla pożyczek wskazano konieczność spełnienia następujących warunków:

- oprocentowanie pożyczki na dzień zawarcia umowy jest ustalane w oparciu o rodzaj bazowej stopy procentowej i marżę, określone w obwieszczeniu ministra właściwego do spraw finansów publicznych aktualnym na dzień zawarcia tej umowy;
- nie przewidziano wypłaty innych niż odsetki opłat związanych z udzieleniem lub obsługą pożyczki, w tym prowizji lub premii;
- pożyczka została udzielona na okres nie dłuższy niż 5 lat;
- w trakcie roku obrotowego łączny poziom zobowiązań albo należności podmiotu powiązanego z tytułu kapitału pożyczek z podmiotami powiązanymi liczony odrębnie dla udzielonych oraz zaciągniętych pożyczek wynosi nie więcej niż 20 000 000 zł lub równoważność tej kwoty;
- pożyczkodawca nie jest podmiotem mającym miejsce zamieszkania, siedzibę lub zarząd na terytorium lub w kraju stosującym szkodliwą konkurencję podatkową.

Minister Finansów w obwieszczeniu z dnia 21 grudnia 2018 r. w sprawie ogłoszenia rodzaju bazowej stopy procentowej i marży dla potrzeb cen transferowych w zakresie podatku dochodowego od osób fizycznych i podatku dochodo-

wego od osób prawnych (M.P. z 2018 r. poz. 1286) określił szczegółowe zasady naliczania marży oraz odsetek od pożyczek (kredytów). Przy spełnieniu powyższych warunków nie następuje szacowanie wartości odsetek, nawet jeśli rynkowe oprocentowanie dla danego podmiotu okaże się faktycznie np. wyższe.

W ramach rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie cen transferowych w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych z dnia 21 grudnia 2018 r. (Dz.U. 2018, poz. 2491) szczegółowo określono między innymi reguły dotyczą-

ce badania porównywalności transakcji, a także stosowania poszczególnych metod szacowania z uwzględnieniem specyfiki niektórych rodzajów transakcji.

W związku z obowiązkami w zakresie składania informacji (specjalnej deklaracji) wydane zostało rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie informacji o cenach transferowych w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych z dnia 21 grudnia 2018 r. (Dz.U. 2018, poz. 2487). Określono w nim szczegółowy zakres danych i informacji przekazywanych dla administracji skarbowej.